

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra etologie a zájmových chovů

Výcvik signálních psů a charakteristika jejich interakce s osobami se sluchovým postižením

Bakalářská práce

Autor práce: Andrea Biliková

**Obor studia: Zoorehabilitace a asistenční aktivity se zvířaty
ABPZ**

Vedoucí práce: Ing. Kristýna Machová, Ph.D.

© 2019 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Výcvik signálních psů a charakteristika jejich interakce s osobami se sluchovým postižením" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 17. dubna 2019 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé práce Ing. Kristýně Machové, Ph.D. za stanovování termínů, bez kterých by tato práce nikdy nevznikla a také za odbornou konzultaci. Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině a přátelům za podporu při psaní práce, ale hlavně při celém mém studiu.

Výcvik signálních psů a charakteristika jejich interakce s osobami se sluchovým postižením

Souhrn

Bakalářská práce shrnuje aktuálně dostupnou literaturu na téma výcvik signálních psů, jejich využití, jako kompenzační pomůcky u osob se sluchovým postižením, a jejich vzájemnou interakci.

V úvodu se práce věnuje sluchovému postižení a klasifikaci sluchových vad, podle kterých je hodnocen správný výběr kompenzačních pomůcek pro osobu se sluchovým postižením. Jednou z kompenzačních pomůcek je signální pes, který patří do kategorie asistenčních psů, kterým je věnována následující kapitola. V této kapitole je možné nalézt dělení asistenčních psů dle výcviku a také, že asistenční pes je jedním z prostředků pro sociální integraci jedince se zdravotním znevýhodněním.

Signálním psům pro osoby se sluchovým postižením je věnována celá další kapitola, ve které je možné se dočíst, že signální pes je vycvičený k tomu, aby svého neslyšícího majitele upozorňoval na významné zvuky, jako je volání na neslyšícího jménem, zvonění domovního zvonku, požární poplach nebo pláč dítěte. Výcvik signálních psů zahrnuje výběr vhodného jedince, testování štěnat a samotný výcvik psa. Výcvik signálního psa, spočívá v naučení psa označovat svému majiteli různé zvuky, většinou tak, že pes nejprve navozuje fyzický kontakt s majitelem, aby získal jeho pozornost, a následně ho dovede ke zdroji zvuku. Zda je pes správně vycvičený a může být předán budoucímu majiteli, to prověřuje zkouška signálního psa. Následující kapitola je věnována organizacím, cvičící signální psy v České republice. V další části se práce věnuje legislativě a financování výcviku signálního psa. Ty se uskutečňují získáváním dotací, sponzorských darů a grantů. Dále se práce zabývá vzájemnou interakcí signálního psa a osoby se sluchovým postižením. Jednou ze zmiňovaných interakcí je také vzájemná komunikace psa a osoby se sluchovým postižením, ve které se využívají posunkové povely.

V závěru práce je uvedeno jaký má pes psychický vliv na osobu se sluchovým postižením, a také že při vlastnictví signálního psa dochází ke zlepšení sociální interakce, zvýšení sebevědomí a pocitu bezpečí sluchově postižené osoby.

Klíčová slova: neslyšící, sluchové postižení, výcvik, asistenční pes, signální pes

Hearing dogs' training and its interaction characteristics with people with hearing loss

Summary

This bachelor thesis sum up current literature available about hearing dogs, using of these dogs as compensation devices for people with hearing disability and their mutual interaction.

Introduction of this thesis gives an attention to hearing disability and its classification, according to which we evaluate a correct choice of compensation devices for person with hearing disability. One of compensation devices is hearing dog which belongs to category of assistance dogs which are describe in follow chapter. In that chapter is possible to find a sorting of assistant dogs according to their level of training and also the fact that assistant dog is one of the devices for social integration of people with health handicap.

Following chapter is focusing on hearing dogs for people with hearing disability and it's possible to find out there that hearing dog is trained to draw deaf owners attention to special sounds as calling owners name, house bell ringing, fire alarm or crying kids. This part of thesis is also focusing on training of hearing dogs which include suitable selection of a dog, puppy testing and dog training. Dog training process described in that chapter lies in teaching dog to point at the different sounds to its owner by making a physical contact between dog and its owner to draw owners attention to itself and then it lead him to that sound. If the dogs are correctly trained and able to be placed to its owner is tested by the training of hearing dogs which is topic of next part of chapter. Following chapter is dedicate to organizations which train hearing dogs in Czech republic. Next part of this thesis is about legislation and financing of hearing dogs trainings by gaining grants and donation. Thesis is also dealing with mutual interaction of hearing dog and person with hearing disability. One of mentioned interaction is mutual conversation between hearing dog and person with hearing disability operated on gesture orders.

In closing part of this thesis is mention what psychical influence does dog has on person with hearing disability and also a fact that owning hearing dog is approving social interaction, self confidence and sense of security.

Keywords: deaf, hearing disability, training, assistance dog, hearing dog

Obsah

1 Úvod	1
2 Cíl práce	2
3 Literární rešerše.....	3
3.1 Sluchové postižení	3
3.1.1 Klasifikace sluchových vad	4
3.1.2 Osoby se sluchovým postižením.....	7
3.2 Asistenční pes	7
3.2.1 Rozdělení asistenčních psů dle výcviku	9
3.3 Psi signální pro osoby se sluchovým postižením	13
3.3.1 Výcvik signálních psů pro osoby se sluchovým postižením	13
3.3.2 Organizace cvičící asistenční psy v České republice	21
3.3.3 Legislativa a financování signálního psa v České republice	23
3.4 Interakce mezi psem a osobou se sluchovým postižením	26
3.4.1 Vzájemná komunikace	27
3.4.2 Psychický vliv psa na osobu se sluchovým postižením	31
3.4.3 Výhody a nevýhody signálního psa	32
3.5 Budoucnost: robotičtí signální psi	32
4 Závěr	34
5 Seznam použité literatury.....	35

1 Úvod

Psi patřili k člověku od nepaměti. Společný život se psem člověk sdílí již více než 14 000 let. Nejprve pes člověku sloužil k lovu, ochraně obydlí, boji a pasterectví, ale postupem času člověk zjistil, že psa může zahrnout, jako pomocníka v mnoha oblastech. Mimo jiné i v oblasti zdravotně – sociální. V troskách římského města Herculaneum byla nalezena nástěnná malba z 1. století, na které pes vede slepce. Ve 13. století se pes s madly využíval k doprovodu slepců na Hedvábné stezce a po 1. světové válce se začaly objevovat školy pro výcvik hlavně vodících psů, ze kterých později vznikaly výcviková střediska a organizace, které cvičí asistenční psy dodnes.

Dnes již existuje celá řada typů asistenčních psů, mezi něž patří psi vodící, kteří doprovázejí zrakově postiženou osobu a upozorňují ji na nenadálé překážky na cestě, dále psi asistenční v pravém slova smyslu, kteří poskytují pomoc osobám s tělesným postižením, psi signální pro osoby se záchvatovým onemocněním, kteří upozorní osobu na blížící se záchvat a jsou ji připraveni přivolat pomoc, psi terapeutičtí a v neposlední řadě psi signální pro osoby se sluchovým postižením, kterým se věnuje tato bakalářská práce.

Osob se sluchovým postižením, stále přibývá, je to jedno z nejrozšířenějších postižení na světě. Osoby se sluchovým znevýhodněním se ve společnosti mohou cítit izolované, kvůli rostoucímu nedorozumění s okolím a mnohdy pocítují i ztrátu důvěry a bezpečí. Pro tyto osoby bylo vyvinuto mnoho kompenzačních pomůcek. Nejznámější pomůckou je naslouchátko, ale v dnešní době už i např. kochleární implantát nebo různá signalizační zařízení. Mezi jednu z kompenzačních pomůcek může patřit i signální pes pro osoby se sluchovým postižením.

Signální pes pro osoby se sluchovým postižením je, jak již vyplývá z názvu, určen osobám s vadami sluchu. Pomáhá těmto lidem s označováním zvuků, které jsou pro slyšícího člověka běžné, ale pro neslyšícího mají velký význam. Označování zvuků je důležité hlavně z důvodu bezpečnosti sluchově znevýhodněné osoby, např. požární poplach, troubící auto, jedoucí tramvaj apod. Kromě této funkce, má signální pes pozitivní vliv na psychické a fyzické zdraví svého majitele, zlepšuje sociální interakci, snižuje pocit osamělosti, zvyšuje majitelovu nezávislost na ostatních osobách, navozuje pocit bezpečí a posiluje sebedůvěru a sebeúctu.

2 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je shrnout aktuálně dostupnou literaturu na téma výcviku signálních psů, využití signálních psů, jako kompenzační pomůcky u osob se sluchovým postižením, a popsat vzájemnou interakci mezi signálním psem a osobou se sluchovým postižením.

3 Literární rešerše

3.1 Sluchové postížení

Sluchové postížení u lidí, je na celém světě jedno z nejrozšířenějších. Dle světové zdravotnické organizace WHO trpí nyní sluchovým postížením 5% lidí na světě, což je přibližně 466 miliónů lidí z toho 34 miliónů dětí. Podle odhadu WHO v roce 2050 bude trpět sluchovými vadami 900 miliónů lidí. Oproti tomu např. zrakovými vadami se středním až vážným poškozením zraku trpí 217 miliónů lidí, dle odhadu v roce 2050 těmito vadami bude trpět 588 miliónů lidí (WHO, 2018).

V České republice je dle České unie neslyšících přibližně 500 000 osob se sluchovým postížením (ČÚN, 2018).

Sluchová postížení vznikají ze třech příčin v důsledku: dědičnosti, vzniku nemocí a faktorů životního prostředí. Konečná příčina ztráty nebo zhoršení sluchu se u každého jedince liší, jedinec může přijít o sluch v důsledku nehody, nebo díky nadměrnému vystavování hluku, také ale může být jedinec vystaven různým příčinám ještě před narozením. Největší skupina populace, která trpí ztrátou sluchu nebo jeho zhoršením je ale stárnoucí populace. Většinu ze sluchově postížené populace, tvoří tedy nedoslýchavé osoby, kterým se sluch postupně zhoršuje s rostoucím věkem. Tomuto typu nedoslýchavosti se říká presbyakuzie neboli stařecká nedoslýchavost, je to porucha, při které člověk hůře slyší tóny o vysoké frekvenci a současně se zhoršuje i rozumění řeči (Douek, 2014).

Dalším typem poruchy, která je velmi častá a nelze ji vyřadit ze sluchových postížení, je ušní šelest neboli tinnitus. Trpí jí 15 – 17 % světové populace. Ve skutečnosti to není onemocnění samotné, ale pouze jeho příznak. Šelesty se rozlišují na dva typy, objektivní ušní šelesty a subjektivní ušní šelesty. Objektivní vznikají jako důsledek špatného cévního zásobení ucha a subjektivní šelesty jsou zvukové jevy, které vznikají bez vnějšího podnětu. Na vzniku těchto ušních šelestů se podílejí vnitřní i vnější vláskové buňky v hlemýždi ve vnitřním uchu. Když jsou tyto buňky poškozeny, nemůže dobře proběhnout přeměna zvukových vln na nervové impulsy a spontánně dochází k chybným reakcím, které dále zpracovává sluchový nerv. V mozku toto poté vyvolá dojem zvukového jevu, a kvůli chybnému přenosu vzniká subjektivní vjem šelestu. Nejčastěji se ušní šelesty objevují u osob kolem 60 – 65 let věku. Lidé, kteří tinnitem trpí, si většinou stěžují na potíže při rozhovorech,

na neschopnost lokalizovat zvuky a na obtíže s pochopením řeči, když je v pozadí hluk (Vermeire et Van de Heyning, 2009; Douek, 2014; Horáková, 2012).

Pokroky v pochopení povahy hluchoty pomohly zmírnit její projevy a to zejména ve druhé polovině 20. století. Prvním krokem však byl postup, který učinil v roce 1855 Heinrich Adolf Rinne, praktický lékař z Göttingenu, když dokázal pomocí ladičky, že existují dva druhy hluchoty: první konduktivní (převodní) a druhý, který byl tehdy znám jako perceptivní (senzorieurální) (Douek, 2014).

Sluchové vady se dají klasifikovat na základě různých kritérií dle místa vzniku postižení, dle období a dle stupně postižení (Horáková, 2012).

3.1.1 Klasifikace sluchových vad

Dle místa vzniku postižení

Dle místa vzniku postižení se rozlišují dvě základní skupiny sluchových vad periferní nedoslýchavost či hluchota a centrální nedoslýchavost či hluchota.

- Periferní nedoslýchavost či hluchota se dále dělí na:
 - Převodní (konduktivní) nedoslýchavost či hluchotu – při této sluchové vadě má osoba v pořádku sluchové buňky, ale buňky nemohou být stimulovány zvukem, protože v jeho přenosu brání nějaká mechanická překážka ve středoušní dutině např.: zvětšená nosní mandle, díky níž středoušní dutina nemůže ventilovat přes Eustachovu trubici, dále např. mazová zátka ve zvukovodu, která vznikne nahromaděním ušního mazu (také z nadměrného používání vatových tyčinek do uší) nebo časté záněty středního ucha, ekzémy, perforace bubínku, tumor ve středouší, destrukce středoušních kůstek, vrozené vady středouší nebo otoskleróza. Díky tomuto, postižený slyší hůře hluboké tóny. Otoskleróza vzniká nárůstem kostní tkáně v místě oválného okénka, tím dochází ke znehybnění ploténky třmínku. Často se projevuje v mladém věku jedince do 30 let života, záleží na genetické dispozici člověka. Většinou se dá otoskleróza odstranit operací, ve výjimečných případech otoskleróza zasahuje i hlemýžď a tak vyvolá degenerativní změny Cortiho orgánu a přechází ve vadu percepční (Horáková, 2012; Douek, 2014).
 - Percepční (senzorieurální) nedoslýchavost či hluchotu – tato porucha vzniká při poškození samotných sluchových buněk, sluchového nervu nebo vnitřního ucha. Percepční vady sluchu se dále dají rozdělit na vady kochleární, což je

porucha přeměny zvuku v elektrický signál ve vnitřním uchu, a na vady retrokochleární, což je porucha vedení zvukového signálu VIII. hlavovým nervem a sluchovou dráhou v mozkovém kmeni. Příčiny percepčních vad sluchu jsou vázány na funkci smyslového epitelu vnitřního ucha, sluchového nervu a sluchové dráhy, která spojuje periferní a centrální část sluchového analyzátoru. Postižený slyší hůře vysoké tóny.

Stařecká nedoslýchavost a tinnitus se často řadí k percepčním poruchám. Percepčních poruch je mnohem více než převodních a představují závažnější problém diagnostický i léčebný (Vermeire et Van de Heyning, 2009; Douek, 2014; Horáková, 2012).

- Smíšené poruchy – u těchto poruch se kombinují příčiny poruch percepčních a převodních. Řadí se k nim například chronické záněty středouší (Horáková, 2012).
- Centrální nedoslýchavost či hluchota – postihuje korový a podkorový systém, který zahrnuje komplikované defekty způsobené různými procesy. Při těchto vadách dochází k abnormálnímu zpracování zvukového signálu v mozku (Horáková, 2012).

Dle období ve kterém postižení nastalo, se rozlišují další dva typy postižení a to postižení získané a vrozené.

- Vrozené vady jsou buď geneticky podmíněné, nebo kongenitálně (dítě se s nimi narodí) získané. V prenatálním období, nejrizikovější období je 1. trimestr, mohou vznikat sluchové vady hlavně díky nemocem matky (toxoplasmóza, spalničky, zarděnky), ale také díky RTG záření. Perinatální období je také velmi rizikové pro vznik těchto vad. Nejrizikovějšími faktory v tomto období je nízká porodní hmotnost, nekompatibilní Rh – faktor, novorozenecká žloutenka, potrahovaný porod atd.
- Získané vady vznikají až po narození jedince. Dají se rovněž rozdělit na dvě skupiny. Prelingvální a postlingvální. Prelingválními vadami sluchu trpí jedinci, u kterých se sluchová vada rozvinula v prvních letech života ještě před zahájením vývoje řeči. Jedinci s postlingvální vadou sluchu naopak přišli o sluch buď postupně, nebo náhle, ale vždy po dokončení vývoje řeči (přibližně 6 let věku dítěte) (Ching et Cupples, 2015; Horáková, 2012).

Dle stupně sluchového postižení (velikosti ztráty sluchu) vytvořila v roce 1980 Světová zdravotnická organizace (WHO) mezinárodní škálu stupňů sluchových poruch (tabulka 1). Nedoslýchavost může být dvojího druhu, převodní nebo percepční. Jedinec s převodní nedoslýchavostí lépe rozezná a rozumí lidské řeči než člověk s nedoslýchavostí percepční, který má tento vjem zkreslený. Hluchota je úplná ztráta sluchu, kdy postižený není schopen rozeznat zvuk, občas se u postiženého objevují zbytky sluchu. Ohluchlost je těžká nebo úplná ztráta sluchu, která se rozvíjí po dokončení vývoje řeči (Horáková, 2012; WHO, 2018).

Tab. 1.: Velikost ztráty sluchu dle WHO (2018)

Úroveň sluchu v decibelech (dB)	Kategorie ztráty sluchu
0 – 25 dB	normální sluch
26 –40 dB	lehká ztráta sluchu
41–60 dB	střední poškození sluchu
61–80 dB	těžké poškození sluchu
81 dB a více	velmi těžké poškození sluchu až hluchota

Kompenzace sluchových vad

Sluchové vady se dají kompenzovat pomocí řady kompenzačních pomůcek. Jednou z prvních kompenzačních pomůcek bylo naslouchátko. Těch existuje několik typů, dělí se na naslouchátka, která se nosí za uchem, ve sluchovém kanálku, v uchu nebo ve zvukovodu (Douek, 2014).

Další kompenzační pomůckou je kochleární implantát. Ten funguje tak, že implantovaná část, tedy přijímač pod kůží za uchem, přijímá elektrické impulsy z kůže z vnější části přístroje, dekóduje je a přenáší výsledné signály podél příslušných elektrod do vnitřního ucha. Když jsou tyto elektrody aktivovány, stimulují část kochley (hlemýžďe), ke které jsou nejbližší a nervová vlákna přenášejí elektrické impulsy do mozku. Externí zařízení má mikrofón, transformující zvuk na elektrickou vlnovou formu, a ta je přenášena do tzv. řečového procesoru. Ten snímá řeč a odděluje signály, určené pro různé elektrody, které vstupují do kochley. Tyto signály jsou přenášeny mezi vysílací cívkou za uchem a přijímací cívkou implantovanou pod kůží (Hermann et al., 2015).

Lidem se sluchovým postižením dále pomáhají, vibrační nebo světelné budíky a hodinky, světelné zvonky, bezdrátové indukční smyčky (usnadňují vnímání mluvené řeči), teletext, skryté titulky, chytré telefony, internet apod. Mezi jednu z kompenzačních pomůcek patří také signální pes pro osoby se sluchovým postižením.

3.1.2 Osoby se sluchovým postižením

Dle Douek (2014) hluchota vede obecně ke ztrátě důvěry, rostoucímu nedorozumění, sociální izolaci a příležitostně demoralizaci. Někteří lidé považují hluchotu za horší než slepotu, neboť ovlivňuje schopnost komunikovat prostřednictvím řeči s lidmi, slyšet tón jejich hlasů a zachytit sotva vnímatelné modulace.

Vzhledem k tomu, že sluchové postižení často není tolik zřejmé na první pohled, slyšící lidé zpravidla z počátku reagují na sluchově postiženého jako na zdravého člověka, ale poté mají tendenci se stahovat, když si uvědomí, že osoba neslyší. To vytváří u sluchově postiženého osobní pocit odmítnutí. Jakmile je známo, že někdo má závažné postižení, lidé méně navozují oční kontakt a zvětšují osobní vzdálenost. To negativně ovlivňuje komunikaci, zejména u osoby se sluchovým postižením, která se často spoléhá na čtení ze rtů kvůli porozumění mluvenému jazyku (Modlin, 2001).

Zdravý člověk dokáže s okolím komunikovat pomocí všech smyslů. Jazyk je základ komunikace, a to hlavně jeho mluvená forma zvuková, kterou představuje řeč, ale pokud jeho zvuková forma není k dispozici, nebo se zrovna v danou chvíli nepoužívá, je zde ještě jeho forma psaná a forma, která obsahuje gesta. Velkou výhodou psaní písma a gestikulace jazyka je to, že ho mohou číst i lidé, kteří mluví jakýmkoli jiným jazykem např. jazykem znakovým (Douek, 2014).

3.2 Asistenční pes

Asistenční pes je pes, který je speciálně vycvičen k tomu, aby vykonával práci nebo úkoly související se zdravotním znevýhodněním jedince. Asistenční psi jsou také jedním z prostředků pro sociální integraci a komunikaci ve společnosti, což velmi pravděpodobně zvyšuje u klientů sebevědomí, navozuje pocity přijetí ve společnosti a snižuje osamělost (Parenti et al., 2013; Rintala et al., 2008).

Smysl práce vodících a asistenčních psů dalece přesahuje jejich prvotní účel, tedy vykonávání specifických pracovních úkolů. Psi podporují také sebevědomí, klid, větší nezávislost, pocit bezpečí a posilují sociální interakci. Tento širší rozsah hodnot otevřel dveře dalšímu využití psů pro lidi se specifickými potřebami. Toto použití zahrnuje např.: uklidňování nebo ochranu osob s poruchou autistického spektra nebo s posttraumatickou stresovou poruchou, upozornění pacientů s *diabetem mellitem* I. typu na hypoglykémii a také u pacientů s epilepsií upozornění na nadcházející záchvaty. Detekční práce pravděpodobně

vycházejí z výjimečných čichových schopností psů a experimentálně zahrnují i detekci některých typů nádorových onemocnění (Walther et al., 2017).

Asistenční psi se dělí různě v různých částech světa. Dle Assistance Dogs International se asistenční psi dělí na tři hlavní kategorie: vodící psy pro nevidomé (guide dogs), signální psy pro sluchově postižené (hearing dogs) a servisní psy (service dogs) pro jinak zdravotně znevýhodněné jedince.

Servisní psi zahrnují různorodé role, např.: pomoc tělesně postiženým na invalidním vozíku, monitorování epileptických záchvatů, pomoc rodinám s autistickými dětmi, detekci hypoglykemií u pacientů s diabetem, v neposlední řadě také plní roli emocionální podpory zdravotně znevýhodněných jedinců.

Termín asistenční pes se ve světě Assistance Dogs International vztahuje na všechny speciálně vycvičené psy pomáhající osobám se zdravotním postižením. Jeden srovnatelný termín přijatý v USA je servisní pes, který zahrnuje všechny zmíněné role asistenčních psů (Walther et al., 2017; Audrestch et al., 2015).

Dělení asistenčních psů v ČR

V České republice se za asistenčního psa považuje pes, který pomáhá u osob se zdravotním znevýhodněním. Podle českého názvosloví existuje několik typů asistenčních psů. Vodící psi pro osoby se zrakovým postižením, asistenční psi pro osoby s tělesným postižením a postižením kombinovaným, balanční psi pro osoby s poruchou rovnováhy, které se pohybují hlavně pomocí francouzských holí, chodítek apod. Pes jim pomáhá s udržení rovnováhy pomocí speciálního postoje. Další z kategorií je signální pes pro neslyšící osoby, který je vycvičen k upozorňování na zvuky v jejich okolí, budík, zvonek, plačící dítě apod., signální pes pro osoby se záchvatovým onemocněním (epilepsie, diabetes). Signální pes pro „alergiky“ je pes, který je vycvičen k identifikaci pachů, které způsobují postižené osobě záchvaty astmatického typu. Další kategorií je tzv. „šikovný společník“, což je asistenční pes, jehož pánem není zdravotně znevýhodněná osoba, ale osoba pečující o postiženého. Tito psi jsou umístováni do domácností s velmi těžce postiženými osobami, které samostatně nezvládnou udělovat psovi povely. Takovýto pes pomáhá např. matce otevírat dveře, když přenáší postižené dítě v náručí atd., také je jeho dovedností canisterapie, kterou v domácnosti většinou vykonává. Dalším typem asistenčního psa je vodící pes pro pacienta se ztrátami paměti (doprovodný pes). Je vycvičen k orientaci v okolí bydliště natolik, aby dokázal majitele bezpečně dovést domů, pokud se není schopen zorientovat sám. Pes poskytující emocionální podporu je dalším typem asistenčního psa, je to pes určený osobám trpícím

psychickými poruchami (deprese, úzkostné poruchy atd.), kvůli kterým se obávají sami vycházet z domova a uskutečňovat sociální interakce s okolím. Pes snižuje dezorientaci, přináší pocit bezpečí v neznámém prostoru apod. Posledním typem psa je terapeutický pes, který zvládá základní poslušnost, jakou je například přivolání, posazení, odložení. Umí aportovat různé předměty, trpělivě snáší dotyky a dokáže upozornit na nestandardní chování zdravotně znevýhodněné osoby (Galetová, 2008).

3.2.1 Rozdělení asistenčních psů dle výcviku

Trénink asistenčních psů se od svého počátku, dvacátých let dvacátého století, velmi rozšířil a zintenzivnil. Jedněmi z prvních asistenčních psů byli psi vodící, pro osoby se zrakovým postižením, následovali psi asistenční pro osoby s tělesným postižením, následně psi signální, pro osoby se sluchovým postižením. Později se přidali psi signální pro osoby se záchvatovým onemocněním a psi poskytující emocionální podporu (Social Dogs) pro osoby s duševním a emocionálním postižením (Davis et al., 2004).

Psi asistenční

Jedinci, kteří si pořídí asistenčního psa (service dog), mají většinou problémy s pohyblivostí a často jsou upoutáni na invalidní vozík. Problémy s pohyblivostí bývají často způsobeny např.: poraněním míchy, roztroušenou sklerózou, svalovou dystrofií, mozkovou obrnou, nebo získaným poraněním mozku.

Asistenční psi mají obecně dvě hlavní funkce: zvýšit mobilitu klienta a aportovat předměty. U asistenčních psů jsou vyučovány takové povely, jako je otevírání dveří, zapínání a vypínání světelných vypínačů, přinesení telefonu a podávání různých předmětů jako jsou noviny nebo dopisy. U osob s částečnou schopností chůze mohou asistenční psi pomoci při samotné chůzi s asistentem nebo při stoupání do schodů, tím se při chůzi klienta stávají jeho oporou a ulehčují tak práci pečovateli. Tímto způsobem se snižují výdaje času a fyzické námahy klienta nebo pečovatele (Sachs-Ericsson et al., 2002; Audrestch et al., 2015).

Asistenční pes se pořizuje z důvodu pomoci lidem s poruchami autistického spektra, a také pro emocionální podporu osob s psychickými poruchami. Porucha autistického spektra je vývojová porucha, často charakterizovaná omezenými sociálními dovednostmi, obtížným porozuměním slovnímu sdělení a obtížnou komunikací s okolím. Projevy autismu jsou pro okolí většinou nesrozumitelné a často i nepříjemné. Pes v této roli pomáhá jedinci s poruchou autistického spektra zprostředkovat sociální interakce s okolím a usnadňovat je. Tlumí tím sociální izolaci jedinců s poruchami autistického spektra (Berry et al., 2013).

Psi pro emocionální podporu osob s psychickými poruchami pracují s lidmi s řadou duševních chorob včetně deprese a různých úzkostných poruch. Mezi některé z povinností vykonávaných těmito psy, patří např.: připomenutí svým majitelům, aby užívali léky, pomáhali probudit ty, kterým léky ztěžují probuzení a poskytují pomoc, když se cítí úzkostlivě (Audrestch et al., 2015).

Psi vodící

Vodící psi jsou cvičeni pro nevidomé či slabozraké klienty. Usnadňují jim schopnost orientace v prostoru a jsou schopni klienta upozornit na nenadálé překážky v cestě. Jsou jim také nedílným společníkem a usnadňují, tak klientům lepší sociální integraci (Sachs-Ericsson et al., 2002).

Vodící psi jsou vycvičeni tak, aby dokázali vést zrakově postižené osoby kolem různých překážek a upozornili je na nenadálé umístění překážek v cestě. Jsou na ně kladeny nejspíše nejvyšší nároky ze všech asistenčních psů (Audrestch et al., 2015).

Vodící psi se musí naučit vyhnout se překážkám, o které by se mohl jejich majitel zranit, včetně překážek ve výšce, nebo na ně musí majitele alespoň upozornit. Tréninkové principy, jako je přímočará chůze, jsou zavedeny tak, aby pomohly uživatelské orientaci, kdy pes musí chodit pouze v přímých směrech, pokud není požadováno jinak. Měl by se zastavit u každého obrubníku, se kterým se setká, kvůli bezpečnosti a orientaci majitele. Přestože majitel poskytne psovi pokyny o tom, že je bezpečné přejít silnici, musí pes ukázat selektivní neposlušnost a ignorovat tyto pokyny, pokud silnici není bezpečné překročit. Rychlá a přesná rozhodnutí v takovém kontextu jsou pro vodícího psa zásadní.

Použití vodících psů je součástí evropské kultury po stovky let, přičemž některé z prvních známek o psovi jako průvodci člověka pocházejí již z 1. století z římského města Herculaneum. První organizovaná škola psů v Americe, The Seeing Eye, byla založena v roce 1929 (Weiss, 2002). První škola na výcvik vodících psů v Německu byla založena po první světové válce a první škola vodících psů ve Velké Británii, byla založena krátce poté v roce 1931. V současné době je ve Velké Británii 4922 majitelů vodícího psa. Každý rok je zde vyškolen více než 800 nových psů. To je stále, ale jen malé procento z 1 996 885 osob ve Velké Británii se zrakovým postižením, z nichž 18% je registrováno jako nevidomí nebo částečně vidoucí kvůli závažné nebo nevratné ztrátě zraku (Audrestch et al., 2015).

Psi canisterapeutičtí

Canisterapie samotná se skládá ze čtyř typů. První z nich je Animal Assisted Education (AAE) rozumí se tím vzdělávání za účasti psů. Jedná se o kontakt člověka a psa zaměřený na rozšíření a zlepšení výchovy, vzdělání nebo sociálních dovedností klienta.

Další je krizová intervence za pomoci zvířat (AACR – Animal Assisted Crisis Response), tento typ canisterapie zatím provádí pouze jedno sdružení v České republice. AACR je metoda, která zmírňuje důsledky krize (např. hromadná dopravní nehoda) přivedením speciálně vyškoleného psa (Chandler, 2012)

Dalším typem jsou aktivity AAA (Animal Assisted Activities – AAA). Jsou to činnosti se zvířaty, které poskytují příležitost k motivaci, vzdělání, odpočinku nebo terapii klienta. Většinou jsou zaměřené na zvýšení kvality života klienta. Cílem AAA je potěšit klienty, nabídnout jim novou zkušenost, přinést jim radost, zlepšit jejich psychický stav atd.

AAA může být pasivní (např. akvárium s rybami umístěnými ve společenské místnosti v domově seniorů) nebo interaktivní (vzájemná interakce mezi klientem a zvířetem). Interaktivní část lze rozdělit na rezidentní typ (stálá přítomnost zvířete v instituci) a typ návštěvní (zvíře chodí pravidelně za klientem se svým majitelem). (Tedeschi et al., 2005)

Poslední z typů canisterapie je AAT (Animal Assisted Therapy) je to terapie za přítomnosti zvířete. Jedná se o řízený zásah, během něhož zvíře, které splňuje specifické požadavky, je nedílnou součástí terapeutického procesu. AAT je vedena odborníkem se zaměřením na konkrétní obor. Požadavek, kterého chceme dosáhnout, je zde specifikován - např. zvyšování společenských dovedností, pohybová aktivita, slovní komunikace atd. Terapie podporovaná zvířaty je zaměřena na podporu a zlepšování v oblasti fyzických, sociálních, emočních a kognitivních funkcí. Výsledky jsou objektivně pozorovatelné a měřitelné (Fine, 2010; Chandler, 2012)

Canisterapeutický pes musí být naprosto zdravý (pravidelně očkovaný, odčervovaný). Psovod je vždy zodpovědný za sebe a svého psa. Nikdy nesmí psa vystavit situaci, která by mu způsobila fyzické nebo psychické poškození. Vzájemný kontakt s klientem nesmí být potenciálním zdrojem zdravotních nebo psychických problémů žádné ze zúčastněných stran. Pokud existuje riziko negativního dopadu na klienta nebo na psa, musí být canisterapie pozastavena nebo ukončena. Kontakt klienta a psa musí klient odsouhlasit, s tím že pes ani klient nesmí být nuceni ke vzájemnému kontaktu. Při vzájemné interakci mezi klientem a psem je nutný trvalý dohled psovoda (Kalinová, 2006).

Psi signální

Psi signální pro osoby se sluchovým postižením

Této problematice se podrobně věnuje kapitola 1.3 Psi signální pro osoby se sluchovým postižením.

Psi signální pro osoby se záchvatovým onemocněním

Signální pes se používá pro osoby se záchvatovým onemocněním, jakými jsou například epilepsie, nebo *diabetes mellitus* I. typu. Takovýto pes se v zahraničí označuje jako „Seizure Alert Dog“, neboli pes varující před záchvatem. Tento pes dokáže rozpoznat blížící se záchvat několik sekund, někdy i minut před záchvatem a svého majitele, tak dopředu varuje. Pes, který toto vycítí, změní své chování a snaží se upoutat pozornost majitele nebo jeho rodinných příslušníků (např. olizováním ruky, kontakt tlapou, štěkotem...). Monitorování hladiny glukózy v krvi u diabetiků je jednou z nejdůležitějších činností, kterou musí diabetik vykonávat, aby byl včas upozorněn na výskyt hypoglykémie. V poslední době je zaznamenán rostoucí počet jedinců s diabetem, kteří chtějí používat diagnostické psy pro detekci hypoglykemií, navzdory jejich vysokým nákladům. Z hlášení od majitelů a trenérů v médiích vyplývá, že správnost vyškolených psů odpovídá přesnosti varovných technologií a popisuje další přínosy, které jsou přiřazeny těmto signálním psům, včetně zlepšení glykemické kontroly a kvality života (Gonder-Frederick et al., 2013).

Výběr psa pro tuto činnost je velice složitý, protože se nejedná o konkrétní plemeno psa, o kterém by se dalo říci, že záchvat pozná ve většině případů. Vybírají se proto jedinci, kteří se už s takovouto schopností narodili a jsou schopni blížící se záchvat poznat, protože na to jestli danou látku pes cítí či nikoli se vycvičit nedá. Za důležité, trenéři považují umět rozpoznat a adekvátně reagovat na změněné - alarmující chování psa. Tito psí pomocníci dle výzkumu reagují pouze na určitý druh záchvatu a osobu. A proto, je-li pes předán jiné osobě se záchvaty, pes nereaguje adekvátně. Nelze zaručit, že umístění konkrétního psa ke konkrétnímu klientovi bude úspěšné. Pokud pes klientovi nevyhovuje, může být zapotřebí změna psa, aby pes našel lepší vztah k práci s konkrétním klientem (Gonder-Frederick et al., 2013; Galetová, 2008).

3.3 Psi signální pro osoby se sluchovým postižením

Psi, kteří jsou speciálně vyškoleni k pomoci osobám se sluchovým postižením, se běžně nazývají signální psi. Velká Británie byla mezi prvními státy, které začaly cvičit signální psy, a to v roce 1982. Počáteční koncepcí signálních psů bylo trénovat psy především proto, aby upozorňovali neslyšící na určité významné zvuky, jako je volání na neslyšícího jménem, klepání na dveře, zvonění zvonku, zvonění telefonu, požární poplach nebo pláč dítěte. Signální psi pro neslyšící se trénují na to, aby upozorňovali své sluchově postižené nebo neslyšící majitele na řadu zvuků tím, že se např. dotýkají tlapkou nohy majitele nebo do nich strčí čenichem. Při upozornění na zvuk se majitel zeptá "co to je?". Pomocí signálu ho pes dovede ke zdroji hluku nebo si např. v případě výstrahy požáru lehne (Audrestch et al., 2015).

Signální pes ale plní i úlohu sociální. Poskytuje svému majiteli pocit bezpečí, přátelství, plní úlohu i v komunikaci s okolním prostředím. Osoby, u kterých se sluchové postižení objevilo později v životě, nebo byli izolováni od plnohodnotné komunikace v mladém věku, se někdy mohou cítit společensky izolované a většinou ocení i doprovodnou roli psa. Některé osoby se sluchovým postižením se dokonce cítí izolované od svých rodin, i v tomto ohledu jim s navázáním komunikace může pomoci signální pes (Hoffman, 2013).

Stejně jako u ostatních asistenčních psů je používána také široká škála různých plemen a očekává se, že signální psi budou dobře vyškoleni a v ideálním případě by měli vykazovat malý počet problémů s chováním (Modlin, 2001).

3.3.1 Výcvik signálních psů pro osoby se sluchovým postižením

Každý zdravý pes slyší frekvence až nad 50 000 kmitů za sekundu, oproti tomu u člověka je pravděpodobný rozsah od 16 do 20 000 kmitů za sekundu (Reece, 2009). Z výše uvedeného tedy vyplývá, že i kdyby člověk postižení sluchu neměl, tak v porovnání se psem je neslyšící každý člověk.

Výběr vhodného jedince

Výběr psa pro určitý konkrétní úkol nebývá vždy snadné. Často si psa vybíráme podle plemene, jelikož některá plemena jsou na konkrétní úkol vhodnější a mají vhodnější fyzické a psychické atributy než ostatní, ale není to tak vždy. Tento postup je ale nepřesný a často vede k potenciálním nákladným neshodám. Trendem poslední doby, je také vybírat na práci asistenčního psa, psa z útulku, což dělá výběr správného a vhodného jedince ještě těžším.

Správný výběr hned na začátku výcviku, pomůže snížit náklady a zvýšit počet asistenčních psů (Weiss, 2002; Jones et Gosling, 2005).

Dle Hoffman (2013) neexistuje žádné konkrétní plemeno, které by se hodilo na výcvik signálního psa, i přes to, že mnohá plemena psů mají vhodné rysy pro signální práci. Nikdy není zaručeno, že všechna štěňata z vrhu budou mít v této práci pozitivní výsledky. Kromě toho mnoho plemen, která by byla, alespoň částečně vhodná vykazují také nežádoucí vlastnosti, které negují jejich potenciál stát se signálním psem. Proto se velmi často používají kříženci, kteří jsou v tomto ohledu velmi úspěšní, jelikož mohou náhodou dědit optimální kombinaci potřebných vlastností. Pro výběr signálního psa se tedy nepoužívá konkrétní plemeno, ale vždy konkrétní jedinec, ať už s průkazem původu nebo kříženec. Signálním psem se pes tedy musí doslova narodit. Vybírají se psi, kteří preferují interakci s lidmi před všemi ostatními aktivitami. Pes si musí vytvořit úzký vztah k majiteli, který je nezbytný proto, aby vytvořili pracovní tým. Tento vztah poskytuje majiteli emocionální podporu, a psovi větší motivaci upozorňovat na zvuky. Pes musí mít takový temperament, který mu umožňuje těšit se z možných situací, bez strachu a stresu. Vrozená reakce psa na zvuky a touha komunikovat s člověkem jsou naprosto nezbytnou součástí povahy psa. Čím přirozenější talent pes má, tím lépe odolá každodenním vlivům, které snižují jeho motivaci upozornit svého majitele na zvuk.

V rámci výběru vhodných a nevhodných jedinců se také provádí testování štěňat. V roce 1947 vyvinuli Pfaffenberger a Scott první test štěňate pro výběr vodícího psa a použili jej ve své škole (Weiss, 2002). Testování štěňat zahrnuje hodnocení reakcí mladých psů v sérii řízených podnětů a použití těchto informací jako předpovědi o nejpravděpodobnějším budoucím chování psa. Na základě těchto testů se štěňata roztrídí na vhodná a nevhodná pro výcvik už v mladém věku (Asher et al., 2013).

Testování budoucích asistenčních psů

Cílem mnoha studií bylo předpovídat chování dospělých psů od štěňat. Mnoho organizací, cvičící asistenční psy, rozvíjelo nebo přizpůsobilo různé formy behaviorálních hodnocení pro své vlastní účely, a přes to stále neexistuje žádný jednotný standardizovaný postup, u kterého by byla potvrzena spolehlivost i platnost (Jones et Gosling, 2005).

Canine Behavioral Assessment a Research Questions neboli C-BARQ test je jedna z používaných metod po celém světě organizacemi, které cvičí asistenční psy. Tento test je založen na jednoduché myšlence: „Nejvíce o chování psa ví ten člověk, který s ním tráví nejvíce času.“ (Hsu et Serpell, 2003).

Vývoj tohoto testovacího dotazníku probíhal u dobrovolníků, u kterých jsou štěnata organizací v předvýchově. K dobrovolníkům byla štěnata umístěna v 8 týdnech věku. K vyplnění dotazníku byli dobrovolníci vyzváni, když bylo štěnatům 6 a 12 měsíců. Ve věku 15 měsíců byla štěnata vrácena zpět do organizací, kde dále probíhal jejich výcvik na asistenčního psa. Psi byli sledováni i po předání novému zdravotně znevýhodněnému majiteli. Samotný dotazník se skládal ze 100 položek, které vyžadují, aby respondenti používali pětibodovou stupnici (0 – 4) a informuje tak o typických reakcích psů na každodenní situace (Duffy et Serpell, 2012). Pro zjednodušení byly položky seskupeny do následujících kategorií: sociální chování, schopnost trénovat, agrese, strach a úzkost, reaktivita, chování při odloučení, oddanost a vyžadování pozornosti a jiné chování. U kategorií, ve kterých byly odpovědi nejněsněji hodnoceny z hlediska frekvence konkrétní reakce, byli majitelé požádáni, aby hodnotili chování následovně 0 = nikdy, 1 = zřídka, 2 = někdy, 3 = obvykle a 4 = vždy. Pro kategorie, ve kterých byly odpovědi hodnoceny z hlediska intenzity konkrétního chování (agrese, strach a úzkost a reaktivita), byli majitelé požádáni, aby své psy hodnotili takto: 0 = žádné známky chování, 1 až 3 = slabé až středně závažné známky chování a 4 = závažné známky chování. Pro tyto stupnice hodnocení každá část dotazníku obsahovala stručné vysvětlení popisující druhy behaviorálních příznaků, které by respondenti mohli použít při hodnocení svých psů (Hsu et Serpell, 2003).

Psi byli sledováni v tréninku. Jako úspěšné klasifikovali jedince, kteří byli předáni budoucímu majiteli a dokázali s ním dobře fungovat, anebo jedince pro své vlastnosti vhodné k chovu. Zatímco psi, kteří měli během testování problémy s chováním, byli klasifikováni jako nevyhověli. V případě zdravotních problémů byli psi z testování vyloučeni (Duffy et Serpell, 2012).

C-BARQ test je na základě pevně daných parametrů schopný rozlišit psy vhodné a nevhodné k asistenčnímu výcviku již ve věku 6 – 12 měsíců (Duffy et Serpell, 2012).

Výcvik signálního psa

Na celém světě se používají různé metody výcviku signálního psa. Liší se ve faktorech, jako jsou odměna ve formě hračky nebo pamlsku, význam chvály, množství nátlaku (pokud nějaký je), doba trvání a frekvence tréninku, jaké chování se učí pro zvukové upozornění, počet učících se povelů, pořadí v jakém se povely učí atd. Samozřejmě, že různí trenéři najdou vždy mnoho způsobů, jak dosáhnout stejného cíle. Skutečnost, že tolik teorií výcviku přináší výborné signální psy dle Hoffman (2013) naznačuje, že použitá výcviková metoda je méně důležitá než samotný temperament psa a jeho ochota spolupráce.

Většina forem výcviku asistenčních psů zahrnuje výuku psa takovou formou, kde pes reaguje na podněty od lidí s předvídatelnými pozitivními nebo negativními následky ve více či méně podobných situacích. Signální pes pro sluchově znevýhodněné jedince se ale ve většině případů musí obejít bez podnětu od svého majitele. Majitel nemůže psa motivovat k tomu, aby pes začal značit zvuk, když ho sám neslyší. Pes se musí rozhodovat samostatně pro danou chvíli. Podmínky jsou nepředvídatelné, zvuk se může ozvat v nečekanou chvíli, např. uprostřed noci. Pes musí být dostatečně reaktivní, aby se okamžitě probudil a začal plnit svůj úkol. Také musí být schopen svou reakci zobecnit na stále se měnící situace. Reakci na některé konkrétní zvuky má pes naučenou, ale některé zvuky naučené nemá a musí je vyhodnotit, jestli jsou natolik pozoruhodné, aby na ně také zareagoval. Signální pes také musí umět komunikovat s lidmi, kteří volají na jeho majitele jménem. V případě požárních poplachů a jiných podobných situací se pes cvičí tak, aby v tomto případě zůstal u svého majitele a například si lehl (Hoffman, 2013; Koay et al., 2013).

Soustředění se na zvuky a na upozornění majitele znamenají pro psa značnou fyzickou i psychickou námahu. Psychické úsilí psa zahrnuje lokalizaci zvuku a rozhodnutí, zda na tento zvuk reagovat, najít majitele, pozorovat majitele, pozorovat jeho polohu těla, popřípadě, jestli neukazuje psovi posunkové povely, stanovit si způsob, jak ho na tento konkrétní zvuk upozornit, a nakonec navést majitele správným směrem ke zvuku. Pokud zvuk pes nezná, jako např., jiné vyzvánění telefonu nebo plačící dítě, musí se pes ještě samostatně rozhodnout. Fyzicky náročné je pro psa např. stihnout dojít pro majitele dříve, než návštěvníci za dveřmi odejdou, než na majitele někdo přestane volat jeho jménem. Někdy musí několikrát absolvovat cestu mezi majitelem a zvukem, aby majitele ke zvuku dovedl (Hoffman, 2013; Koay et al., 2013).

Označení zvuku se děje tak, že když zazvoní např. domovní zvonek, signální pes se nejprve snaží získat pozornost osoby se sluchovým postižením. Toto chování pes obvykle provádí cvikem „Touch“ tzn. dotýká se osoby čenichem. Pokud toto chování není dostatečně účinné (např. majitel spí), bude se pes snažit o jeho probuzení. Jakmile pes získá pozornost majitele, začne ho navádět ke zdroji zvuku, v tomto případě ke vchodovým dveřím. Toto chování zahrnuje pohyb psa směrem ke zdroji zvuku, zatímco neustále kontroluje majitele, jestli ho následuje (pohled zpět) (Koay et al., 2013).

V závislosti na reakci majitele pes reaguje podle následujících strategií:

- Pokud majitel psa nenásleduje, ale pes získal alespoň jeho pozornost (tj. snaží se pochopit úmysl psa), pes se bude stále pohybovat směrem ke zdroji zvuku,

v tomto případě ke vchodovým dveřím a neustále bude majitele kontrolovat, tím, že se na něj bude otáčet.

- Pokud majitel psa ignoruje (tj. nesleduje psa a nedívá se na něj), pes se znovu snaží získat majitelovu pozornost tím, že k němu znovu přistupuje, provádí cvik „Touch“ a pak pokračuje v pohybu k cílovému místu, přičemž neustále kontroluje, zda ho majitel sleduje.
- Pokud majitel psa následuje, pes bude pokračovat v pohybu ke zdroji zvuku, dokud nedosáhne cílového místa a nezastaví se (Koay et al., 2013).

Jakmile se pes dostane do cílového místa, začne směřovat pozornost majitele ke zdroji zvuku. Toto chování zaměřené na pozornost pes provádí tak, že otáčí své tělo ve směru zdroje zvuku, a zároveň se stále otáčí na majitele. Ukazuje tak majiteli na objekt zájmu, v tomto případě na dveře. Pokud majitel stále nerozumí, co mu pes chce sdělit, a dveře stále neotvírá, pes se snaží co nejvíce přiblížit k cílovému objektu a stále střídá pohled v tomto případě na dveře a na majitele (Koay et al., 2013). Na obrázku č. 1 je znázorněno chování psa při upozornění majitele na domovní zvonek.

Obrázek 1:

Signální pes upozorňující majitele na domovní zvonek. (Koay et al., 2013).

Tento typ upozornění se dle Hoffman (2013) nazývá oboustranné upozornění (Two-way alert). Znamená to, že pes majitele upozorní na zvuk, ale na rozdíl od jednostranného upozornění se majitele snaží dovést ke zdroji zvuku. Jednostranné (One-way alert) upozornění znamená, že pes majitele pouze upozorní na zvuk cvikem „Touch“, tedy dotkne se ho čenichem a zůstává v jeho blízkosti. Jednostranná signalizace se například využívá při požárním poplachu, kdy je nezbytné, aby se pes od svého majitele nevzdaloval.

Zkouška signálního psa pro osoby se sluchovým postižením

Zkouška signálního psa probíhá dle zkušební řádu společnosti, kde se zkouška koná. V České republice jsou pouze dvě organizace, které splňují nejvyšší mezinárodní standardy a získali akreditaci pro plnohodnotné členství v mezinárodních organizacích Assistance Dogs Europe (ADEu) a Assistance Dogs International (ADI). Jsou jimi: Pestrá společnost, o.p.s. a Helppees – centrum výcviku psů pro postižené, o.p.s.

Z požadavků mezinárodních organizací ADI i ADEu vycházejí i zkušební řády obou českých organizací (Assistance Dogs International, 2019).

Zkouška asistenčního psa má za úkol přezkoušet kvalitu práce asistenčních psů před předáním osobě s postižením. Zkoušky se mohou zúčastnit pouze zdraví psi, kteří mohou bez omezení plnit kritéria příslušné zkoušky. Na zkoušku nejsou připuštěni psi vykazující známky onemocnění, feny v druhé polovině březosti a kojící feny. Zkoušky se mohou zúčastnit i psi bez prokazaného původu, ale každý pes účastnící se zkoušky musí být řádně tetován nebo čipován. Hárající feny ke zkouškám bývají připuštěny, avšak nesmí nijak narušit nebo ovlivnit průběh zkoušky. Ke zkoušce mohou nastoupit pouze psi splňující minimální věkovou hranici, která pro asistenční psy všech plemen a jejich kříženců je 15 měsíců věku (Pragerová et al., 2010).

Každá zkouška asistenčního psa se skládá ze třech částí: chování psa, poslušnost a speciální cviky, které jsou specifické pro každý typ asistenčního psa.

V části zkoušky chování psa se pes sleduje v různých situacích na různých místech a hodnotí se slovy „vyhověl“ nebo „nevyhověl“. Pes musí vyhovět ve všech částech této zkoušky, aby ji složil. Sleduje se chování psa v prostředí, kde se vyskytuje více lidí (obchodní centrum, ulice, zastávka). Chování psa se sleduje většinou ve dvou typech dopravních prostředků (autobus, metro, tramvaj, vlak). Pes by měl po celou dobu cesty v klidu ležet, nebo sedět v blízkosti osoby, kterou doprovází. Hodnotí se i chování psa při nástupu a výstupu z dopravního prostředku, včetně eskalátoru. Dále se sleduje chování psa v interiéru (restaurace, čekárna), chování psa k cizím lidem a chování psa k jiným zvířatům (ptáci, psi, kočky), pes

by se v této situaci měl k ostatním zvířatům chovat přátelsky, nebo si jich nevšímat. Dále se hodnotí reakce psa na rušivé podněty (pachové, zvukové, jídlo) (Pragerová et al., 2010).

Pes nesmí po celou dobu této části zkoušky vykazovat žádné známky strachu, agrese, neposlušnosti a jiného nevhodného chování, a musí následovat osobu, která ho vede. Jakékoliv obtěžující nebo nevhodné chování psa je pro splnění této části zkoušky nepřijatelné.

Poslušnost je další částí zkoušky. Je možné použít povely zvukové i posunkové. Tempo chůze a volba levé či pravé nohy pro chůzi u nohy se přizpůsobuje požadavkům osoby s postižením, pro kterou je asistenční pes určen. Pořadí cviků volí zkušební komisař. Minimum bodů pro splnění této části zkoušky je 70% bodového ohodnocení. Tato část zkoušky obsahuje tyto cviky:

- **Přivolání:**

Cílem cviku je, aby pes na povel psovoda okamžitě, rychle a přímo přiběhl k psovodovi. Psovod má možnost volit ze dvou způsobů přivolání. V klidu použije povel „ke mně“ a v pohybu povel „k noze“. Při povelu „ke mně“ pes po přiběhnutí usedá ihned těsně před psovoda. Při pohybu psovoda je pes přivolán „k noze“ a dále pokračují společně v určeném pohybovém rytmu (Pragerová et al., 2010; Schäpermeier et al., 2018).

- **Ovladatelnost v pohybu:**

Za pohybu psovoda se pes pohybuje současně s psovodem vedle jeho levé nohy (nesmí zůstat pozadu ani předbíhat), pes cvik provádí s pozorností na psovoda. Cílem je, aby pes následoval psovoda, který ho vede při obrazech při chůzi, a při zastavení si pes musí samostatně, rychle a rovně sednout u levé nohy. Pes nesmí psovodovi překážet v pohybu a má jej sledovat těsně. Při vedení psa na vodítku, nesmí být vodítko napnuté (Pragerová et al., 2010; Schäpermeier et al., 2018).

- **Ovladatelnost na místě:**

Pes zůstává u levé nohy psovoda i při obrazech na místě a usedá k levé noze psovoda. Při obrazech čelem vzad a přisedání k noze z předsednutí může pes psovoda obíhat, tento cvik však musí být prováděn ve stejných situacích vždy shodně (Pragerová et al., 2010; Schäpermeier et al., 2018).

- Cviky - sedni, lehni:
Prověřují se změny polohy psa v klidu na povel. Při zaujímání polohy nesmí docházet ke změně stanoviště psa (Pragerová et al., 2010; Schäpermeier et al., 2018).
- Odložení:
Pes setrvává na určeném místě po dobu určenou zkušební komisí. Psovod je od psa vzdálen cca 15m. Účelem cviku je, aby psovod mohl ponechat psa na určeném místě po určitou dobu, aniž by pes místo opustil. Pes po dobu odložení nemá vstávat, sedat si, válet se, štěkat, popolézat nebo popocházet, ale není chybou poloha psa vleže na levém či pravém stehně (Pragerová et al., 2010; Schäpermeier et al., 2018).
- Aport:
U této zkoušky je aportem jakýkoliv předmět osoby, která psa vede. Aport se skládá z několika fází. Nejprve psovod odhodí předmět do vzdálenosti minimálně 5m, následně psa povel vyše k přinesení předmětu, pes neprodleně vybíhá nejkratším směrem, pevně předmět uchopí a stejnou cestou se vrací s předmětem k psovodovi, následně usedne těsně před psovoda a zůstává sedět. Předmět pevně drží až do té doby, dokud nedostane od psovoda povel pro odevzdání předmětu. Na další povel zaujme polohu vsedě u levé nohy psovoda. Při odhazování předmětu je pes volný a sedí u levé nohy psovoda (Pragerová et al., 2010; Schäpermeier et al., 2018).

Poslední částí zkoušky je třetí část nazývaná Speciální cviky, určená pro daný typ asistenčního psa a pro potřeby konkrétní osoby, která bude psa využívat. V této práci se budu zabývat pouze cviky, které jsou určené k výcviku signálního psa pro osoby se sluchovým postižením.

Do této části zkoušky patří následující cviky:

- Signalizace budíku (buzení)
- Signalizace domovního zvonku
- Signalizace klepání na dveře nebo okno
- Signalizace domácích spotřebičů se zvukovým signálem
- Signalizace požárního nebo jiného alarmu
- Signalizace dětského pláče
- Signalizace osoby volající na neslyšícího

- Signalizace SMS
- Signalizace tekoucí vody
- Signalizace neobvyklých zvuků (sanitka, zvonek kola...)
- Signalizace jedoucího auta (troubení), kola, tramvaje, vlaku, apod.

Pes na zkoušce předvádí minimálně 4 cviky. Cviky jsou předem nahlášeny vedoucímu akce a zkušebnímu komisaři. Zkouška má za cíl prověřit schopnost psa napomáhat člověku se sluchovým postižením při označování zvuků. Důvodem pro ukončení či nesplnění zkoušky je ohrožení předvádějící či jiné osoby, či získání méně než 70% bodového ohodnocení (Pragerová et al., 2010).

3.3.2 Organizace cvičící asistenční psy v České republice

V následujících bodech jsou detailněji popsány organizace cvičící signální psy pro osoby se sluchovým postižením. Dvě z nich mají akreditaci pro plnohodnotné členství v mezinárodních organizacích Assistance Dogs International a Assistance Dogs Europe, a to organizace Helppes – centrum výcviku psů pro postižené, o. p. s. a Pestrá společnost, o. p. s.. Organizace Pes pro Tebe, z. s. je čekatelem na členství v této světově uznávané organizaci. Poslední z vybraných čtyřech organizací je Pes partner, z. s., která vycvičila více než jednoho asistenčního psa pro sluchově znevýhodněného klienta (Helppes, 2019; Pestrá o. p. s., 2019; Pes pro Tebe, 2019; Pes partner, 2019; Assistance Dogs International, 2019).

- **Helppes – centrum výcviku psů pro postižené, o. p. s.**

Organizace Helppes byla založena v roce 2001 a v roce 2018 získala akreditaci pro plnohodnotné členství v mezinárodních organizacích sdružujících poskytovatele těchto služeb – Assistance Dogs Europe a Assistance Dogs International. Helppes je nezisková organizace poskytující sociální služby. Pomáhá osobám s nejrůznějšími druhy handicapů na jejich cestě k integraci, soběstačnosti a samostatnosti prostřednictvím speciálně vycvičených psů. Organizace cvičí tyto druhy asistenčních psů: asistenční psy pro vozíčkáře a osoby s tělesným postižením, balanční psy, doprovodné psy pro osoby s poruchami autistického spektra, signální psy pro osoby s diabetem, terapeutické psy pro dětské klienty, vodící psy, signální psy pro osoby se záchvatovými onemocněními, psy se speciálním výcvikem pro osoby s kombinovaným handicapem, signální psy pro osoby se sluchovým postižením a psy canisterapeutické. Dosud tato organizace předala přes 230 asistenčních psů, z toho 10 signálních psů pro osoby se sluchovým postižením. Dále tato organizace pořádá

rekondičně integrační pobyty pro klienty, vzdělávací programy s ukázkami výcviku a další akce pro veřejnost, jejichž cílem je především seznámení veřejnosti s problematikou osob se zdravotním postižením a jejich čtyřnohých pomocníků (Helppes, 2019).

- **Pestrá společnost, o. p. s.**

Organizace Pestrá, o. p. s. byla založena v roce 2009. Záměrem majitelů bylo cvičit asistenční psy pro lidi se zdravotním znevýhodněním bez použití kotců. Jako jediní v ČR tohoto cíle dosáhli a dnes mají mezinárodně akreditovaný přirozený bezkotcový výcvik asistenčních psů u celosvětově uznávané organizace Assistance Dogs International a Assistance Dogs Europe.

Dosud předali již více než 45 asistenčních psů, z toho 4 signální psy pro osoby se sluchovým postižením. V jejich péči je přes 60 klientů, lidí se zdravotním znevýhodněním. Zabývají se výcvikem psů vodících, signálních, asistenčních a canisterapeutických pro děti i dospělé se zrakovým, sluchovým, tělesným a kombinovaným postižením. Dále tato organizace poskytuje sociální službu, jejíž cílovou skupinou jsou osoby s tělesným, zrakovým, sluchovým, záchvatovým a kombinovaným zdravotním postižením, a to ve věku od 1 roku do 60 let na celém území ČR. Více než polovinu zaměstnanců organizace tvoří lidé se zdravotním znevýhodněním, kteří nacházejí uplatnění na pozicích v managementu, administrativě, public relations a IT. Organizace také realizuje projekty k volnočasovým aktivitám lidí se zdravotním znevýhodněním (Pestrá o. p. s., 2019).

- **Pes pro Tebe, z. s.**

Pes pro Tebe je organizace zabývající se výcvikem vodících psů pro nevidomé, asistenčních a signálních psů pro osoby s tělesným postižením či jiným onemocněním. Pes pro Tebe je dle Assistance Dogs International (2019) čekatelem na členství v této světově uznávané organizaci, tzn. že se organizace zavázala splnit minimální standardy Assistance Dogs International a pracuje na akreditaci. Dále je tato organizace členem evropské organizace The European Guide Dog Federation. Dosud tato organizace předala více než 70 asistenčních psů, z nichž ani jeden nebyl signální pes pro osoby se sluchovým postižením (Pes pro Tebe, 2019).

- **Pes partner, z. s.**

Organizace Pes partner se zabývá pozitivními sociálními aktivitami se zvířaty, především se psy. Dále poskytuje především služby pro osoby se zdravotním postižením a pro lidi sociálně znevýhodněné. Zabývá se výcvikem asistenčních a vodících psů. Hlavním cílem činnosti organizace je usilovat o rozvoj služeb v oblasti zoorehabilitace a zooterapie. Dosud tato organizace předala více než 10 asistenčních psů, z nichž pouze jeden byl pro osobu se sluchovým postižením (Pes partner, 2019).

- **Další organizace v ČR**

V České republice existuje řada dalších organizací cvičících asistenční nebo vodící psy, ale žádná z nich prozatím neposkytuje výcvik signálního psa pro osoby se sluchovým postižením. Patří k nim tyto organizace: ELVA help, z.s., Liga vozíčkářů, z.ú., sdružení Pes pomůže, Pomocné tlapky, o. p. s., Středisko výcviku vodících psů SONS ČR, Šťastný pes – Handicap, z. s., VODÍCÍ PES, z.s., Nadační fond Mathilda, Vodící psi srdcem z.s., Pomáháme psím srdcem, z.s.

(ELVA help, 2019; Liga vozíčkářů, 2019; Mathilda, 2019; Pes pomůže, 2019; Pomáháme psím srdcem, 2019; Pomocné tlapky, 2019; SONS ČR, 2019; Šťastný pes, 2019; VODÍCÍ PES, 2019; Vodící psi srdcem, 2019).

3.3.3 Legislativa a financování signálního psa v České republice

Termín signální pes pro sluchově postižené osoby není v legislativě České republiky nijak zakotven. V legislativě se objevuje pojem vodící pes a také pes speciálně vycvičený pro doprovod osoby s těžkým zdravotním postižením. Tento pojem v sobě zahrnuje vodícího a asistenčního psa. Takto ho zmiňuje zákon o zdravotních službách č. 372/2011 Sb., konkrétně se jedná o přístup tohoto psa do zdravotnických zařízení: „Pacient se smyslovým nebo tělesným postižením, který využívá psa se speciálním výcvikem, má právo s ohledem na svůj aktuální zdravotní stav na doprovod a přítomnost psa u sebe ve zdravotnickém zařízení, a to způsobem stanoveným vnitřním řádem tak, aby nebyla porušována práva ostatních pacientů, nestanoví-li jiný právní předpis jinak; to neplatí, jde-li o osoby ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence. Psem se speciálním výcvikem se pro potřeby věty první rozumí vodící pes nebo asistenční pes.“

Mimo tento zákon existuje již pouze jeden, který upravuje vstup těchto psů do veřejných budov, a to je vyhláška č. 137/2004 Sb., o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných, ve

kterém je psáno: „Vstupovat do konzumační části provozovny může vodící pes doprovázející nevidomou osobu a pes speciálně vycvičený pro doprovod osoby s těžkým zdravotním postižením. Vstup ostatních zvířat do konzumační místnosti provozovny, která poskytuje služby v rámci hostinské živnosti, je možný jen se souhlasem provozovatele“.

Dalším veřejným prostorem, kam je legislativně upraven vstup těchto psů, jsou dopravní prostředky, avšak tento zákon zmiňuje pouze psa vodícího a to konkrétně takto: „Vodícího psa doprovázejícího nevidomou osobu, jakož i služebního psa nelze z přepravy vyloučit ani jeho přepravu odmítnout.“ (vyhláška č. 175/2000 Sb., Ministerstva dopravy a spojů o přepravním řádu pro veřejnou drážní a silniční osobní dopravu). Dle zákona č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, má také osoba, která je držitelem průkazu ZTP/P, nárok na bezplatnou dopravu vodícího psa, je-li úplně nebo prakticky nevidomá, pokud ji nedoprovází průvodce. V zákoně se bohužel opět hovoří pouze o vodících psech. V běžném životě tedy záleží pouze na přepravních podmínkách konkrétních dopravců, zda umožní přepravu i ostatních asistenčních psů.

Alespoň jeden zákon má jednotnou legislativu ohledně všech typů psů působících ve zdravotně – sociální oblasti, a to zákon č. 229/2003 Sb. o místních poplatcích, který říká, že: „Od poplatků ze psů je osvobozen držitel psa, kterým je osoba nevidomá, bezmocná, a osoba s těžkým zdravotním postižením, které byl přiznán 3. stupeň mimořádných výhod podle zvláštního právního předpisu., a osoba provádějící výcvik těchto psů.“

Financování signálních psů pro osoby se sluchovým postižením není tak snadné jako např. financování psů vodících. Na vodícího psa může zrakově znevýhodněná osoba zažádat o příspěvek na zvláštní pomůcku dle zákona č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, „Podmínkou pro poskytnutí příspěvku na zvláštní pomůcku je, že: osoba je starší 15 let, je-li tento příspěvek poskytován na pořízení vodícího psa“. Dále je uvedena podmínka: „Příspěvek na zvláštní pomůcku, který je poskytován na pořízení vodícího psa, se poskytne jen na pořízení psa, který byl vycvičen a předán právnickou nebo fyzickou osobou, která je členem mezinárodní organizace sdružující výcvikové školy. Podmínka členství v mezinárodní organizaci sdružující výcvikové školy se považuje za splněnou, i pokud není právnická nebo fyzická osoba jejím členem, avšak podala přihlášku za člena, nejdéle však po dobu 2 let ode dne podání této přihlášky. Prováděcí právní předpis stanoví dovednosti vodícího psa, které musí splňovat.“. Maximální výše příspěvku na zvláštní pomůcku činí 350 000 Kč. Nárok na příspěvek na zvláštní pomůcku má i osoba s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, s těžkým sluchovým postižením, charakteru

dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, a její zdravotní stav nevyklučuje přiznání tohoto příspěvku. Bohužel ve vyhlášce č. 388/2011 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, v kapitole Zvláštní pomůcky určené těžce sluchově postiženým osobám, není žádná zmínka o signálním psovi, jako je to u osob se zrakovým postižením o psovi vodícím.

Cena signálního psa se pohybuje okolo 250 000 Kč. V ceně psa jsou zahrnuty veškeré náklady spojené s přípravou a výcvikem psa, jako je pořízení psa, výchova štěněte, výživa, veterinární péče, hygienická péče o psa, pomůcky pro výcvik (pamlsky, hračky apod.), ale také náklady na zaměstnance a provozní náklady (Helpes, 2019).

Financování signálních psů se tedy děje na základě získávání prostředků ze sponzorských darů, dotací, grantů a veřejných sbírek. Na základě nedostatečného legislativního ukotvení a nedostatečné finanční podpory vypsalo Ministerstvo práce a sociálních věcí dotační program na poskytnutí dotace organizacím cvičícím asistenční psy pro rok 2018. Cílem tohoto dotačního programu je přispět ke zlepšení podmínek sociálního začleňování osob se zdravotním znevýhodněním a situace v oblasti zajištění financování pořízení, výcviku a přidělování psů se speciálním výcvikem. Z tohoto dotačního programu nelze poskytnout dotaci na pořízení, výcvik, výchovu a předání vodícího psa určeného pro osobu s těžkým zrakovým postižením. O poskytnutí této dotace se může ucházet pouze organizace, která má podle zákona č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku právní formu spolek, ústav nebo obecně prospěšná společnost, a má jako předmět činnosti výcvik asistenčních psů. Posledním bodem je že, od roku 2018 musí být organizace akreditovaným členem mezinárodní organizace Assistance Dogs International. Podmínka členství v této mezinárodní organizaci se považuje za splněnou i tehdy, pokud se organizace stala čekatelem - žadatelem o plné (akreditované) členství. V následující tabulce je přehled dotací pro rok 2018 (MPSV, 2019).

Tab. 2.: Dotace pro organizace cvičící asistenční psy pro rok 2018 (MPSV, 2019).

Název žadatele	Název projektu	Výše dotace
Liga vozíčkářů, z. ú.	Výcvik asistenčních psů	-
Helpes - Centrum výcviku psů pro postižené, o. p. s.	Pomoc přichází na čtyřech tlapkách	341 000 Kč
Pestrá společnost, o. p.s.	Výcvik asistenčních psů	1 250 000 Kč
Pes pro tebe, z. s.	Výcvik asistenčních psů	-
Pes partner, z. s.	Asistenční psi 2018	-

3.4 Interakce mezi psem a osobou se sluchovým postižením

Život s jakýmkoli zdravotním postižením by neměl snížit kvalitu života jedince, stejně jako jeho vnímání vyrovnat se s novou situací. Vnímání postižení ovlivňuje povolání, společenský život a pocit nezávislosti. Stále více se uznává, že společnost zvířat je dobrá pro lidské zdraví (Wilson et Barker, 2016). Počet signálních psů pro neslyšící a poptávka po nich se neustále zvyšuje. Tito psi poskytují svému majiteli nejen pomoc se značením zvuků, ale také zvyšují majitelovu nezávislost na okolí a navozují psychickou pohodu, což pravděpodobně pozitivně ovlivní vnímání celkové kvality života majitelem, jak bylo prokázáno v mnoha kvalitativních studiích (Rintala et al., 2002; Guest et al., 2006; Audrestch et al., 2015; Hall et al., 2017)

Ve studii Hall et al. (2017) bylo cílem posoudit kvalitu života klientů, kteří vlastní signálního psa a srovnat ji s kvalitou života klientů, kteří by signálního psa potřebovali, ale ještě ho nevlastní. Hodnocení kvality života bylo prováděno na základě dotazníků, které obsahovaly 16 položek, z nichž 15 vycházelo z Flanaganovy stupnice kvality života (Flanagan Quality of Life Scale) a poslední 16. položka hodnotila nezávislost. Nezávislost byla v této studii považována za důležitou, protože asistenční psi jsou často žádáni ve víře, že zvyšují nezávislost svého majitele a schopnost dělat více činností bez pomoci druhých. Studie se zúčastnilo 141 účastníků se signálním psem jich bylo 111 a 30 účastníků na svého psa teprve čekalo. Bylo prokázáno, že v individuální kvalitě života jedince měli vyšší hodnocení jedinci se signálním psem než ti, kteří na něj teprve čekali. Dle Hall et al. (2017) je vlastnictví signálního psa spojeno s lepším pochopením sebe sama a také s lepší interakcí s ostatními lidmi. To svědčí o tom, že vlastnictví takovýchto psů může být spojeno s lepší sociální interakcí.

Ve studii Audrestch et al., (2015) majitelé signálních psů, kterých se studie zúčastnilo 38, uvedli, že signální pes splnil jejich hlavní očekávání, kterým byla signalizace zvuků. Nejčastějším důvodem pro pořízení signálního psa byla právě signalizace zvuků (51,6 % majitelů). Dalším důvodem byla zvýšená bezpečnost a ochrana majitele (20,5 %) a také společnost psa (15,3 %). Studie také prokázala u lidí se sluchovým postižením se signálním psem nižší úroveň stresu a osamělosti ve srovnání s kontrolní skupinou, která na svého psa teprve čekala. Majitelé signálních psů také uvedli, že po obdržení psa zaznamenali nárůst interakce se slyšící komunitou lidí, a to v 76,5 % (Audrestch et al., 2015).

51 účastníků studie Guest et al. (2006) bylo dotazováno na problémy, které běžně zažívají neslyšící žadatelé v každodenním životě před umístěním signálního psa. Cílem studie

bylo posoudit, zda by umístění psa vedlo ke změnám v těchto oblastech. První otázky se týkaly praktické pomoci, jež by mohl signální pes poskytnout (značení zvuků). Zbývající otázky se týkaly problémů a pocitů, které lidé se sluchovým znevýhodněním často popisují, například obavy o bezpečnost, závislost na ostatních a vyhýbání se interakcím s jinými lidmi v případě, že jsou nepochopeni. Byly zde také otázky týkající se strachu a osamělosti. Majitelé signálních psů této studie uvedli, že jim jejich pes umožňuje více relaxovat, cítí se méně znepokojeni světem kolem sebe a když jsou sami v domě. To není neočekávané, protože přítomnost psa znamená, že neslyšící osoba již nemusí zůstat ostražitá a obávat se vtržení cizí osoby do domu, nebo spuštění poplachových signálů v případě požáru. Pes je v této studii považován za poskytovatele sociální podpory, čemuž se věnuje otázka vyhýbání se interakcím s jinými lidmi. Ukázaly se výrazné rozdíly ve srovnání před a po umístění signálního psa. Majitelé po umístění signálního psa uváděli, že se nevyhýbají interakcím s jinými lidmi. To naznačuje, že dochází ke zlepšení v sociálním fungování, kdy signální pes pomáhá slyšícím lidem v „prolomení ledu“ s neslyšící osobou a naopak (Guest et al., 2006)

Ve studii Rintala et al., (2002) bylo uvedeno, že účinek signálního psa byl primárně v lepší bezpečnosti majitele díky upozornění na nebezpečné situace, jako je např. požární hlásič, rychlovarná konvice, troubení aut, siréna záchranných složek apod. Také si majitelé chválili signalizaci běžných zvuků jako je např. zvonění telefonu, domovní zvonek, volání jména majitele apod. Několik účastníků také uvedlo, že v přítomnosti signálního psa, již nepotřebují některá pomocná zařízení (např. blikající světlo, indikující zvonící telefon).

3.4.1 Vzájemná komunikace

Využití posunkových povelů

Povelová technika se vždy přizpůsobuje dle možností a schopností jednotlivých osob s postižením, pro kterou je signální pes určen. Povelů rozeznáváme zvukové a posunkové. Zkušební řády organizací cvičící signální psy pro osoby se sluchovým postižením, v oblasti poslušnosti vycházejí z povelové techniky zkušebního řádu pro sportovní výcvik. Ten dělí posunkové povelů na dva typy. Prvním je, když je pes u nohy psovoda a druhým, když je pes před psovodem. Oba typy posunkových povelů jsou uvedeny u většiny povelů v tabulce 3 na následující straně.

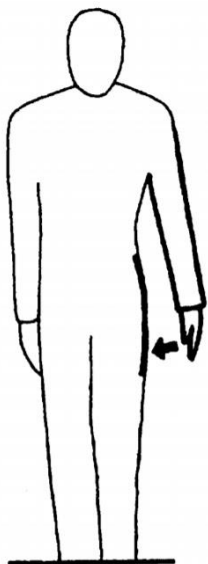
Tab. 3.: Povelová technika (Pragerová et al., 2010; Helppes, 2013; Záhorská, 2014; Hodek et al., 2012)

Název cviku	Fáze cviku	Povel zvukový	Povel posunkový
Přivolání psa: <ul style="list-style-type: none"> • s usednutím před psovoda • s připojením nebo usednutím k noze psovoda 	Přivolání	Ke mně	Zatleskání, ponechání obou rukou před tělem osoby, dlaněmi ke psu nebo upažení pravé ruky.
	Přiřazení k noze	K noze	Lehký úder levou rukou na levé stehno (obrázek č. 2).
Polohy psa		Sedni	Lehký úder levou rukou na levé stehno v případě, že je pes u nohy. Předpažení pravé paže výše oka dlaní vpřed, v případě, že je pes před osobou, která ho vede (obrázek č. 3).
		Lehni	Mávnutí levou rukou nad hlavou a tělem psa, zepředu dozadu, v případě, že je pes u nohy. Mávnutí pravou rukou ze shora dolů směrem k zemi, je-li pes před osobou (obrázek č. 4).
		Vstaň	Mírné pokrčení v kolenou, v případě, že je pes u nohy. Zdvihnutí pravé paže do úrovně pasu před sebe (obrázek č. 5).
Ovladatelnost psa na vodítku v klidu či za pohybu		K noze	Lehký úder levou rukou na levé stehno.
Odložení (ponechání psa na místě)	Odchod od psa	Zůstaň/ Čekej	Mírné přiložení pravé nebo levé ruky před čenich psa (obrázek č. 6).
	Návrat a zařazení vedle psa	Zůstaň/ Čekej	
	Posazení psa	Sedni/ K noze	Lehký úder levou rukou na levé stehno.
Aport	Odepnutí psa, odhození aportu	Zůstaň/ Čekej	Přidržení za obojek psa.

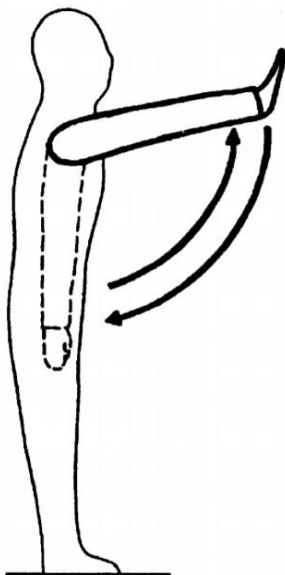
	Vyslání psa	Přines/ Podej	Ukázání rukou a naklonění trupu ve směru předmětu, případně ukázání na předmět světelným ukazovátkem.
	Privolání psa	Ke mně, K noze	Zatleskání, ponechání obou rukou před tělem osoby, která ho vede, dlaněmi ke psu, nebo upažení pravé ruky.
	Odebrání aportu	Pust'/ Dej	Sáhnutí rukou na aport.
Signalizace zvuků	Opakování signálu, dovedení osoby na místo zvukového signálu		Rozpažení rukou, ukázání, mávnutí rukama před sebe a následování psa.
Volno	Odepnutí a uvolnění psa	Volno	Ukázání rukou do směru, ve kterém je pes pouštěn, naklonění těla
Pochvala psa			Pohlazení, poplácání
Zákaz, ukončení nežádoucí činnosti		Fuj/ Ne/ Nesmíš	Mírné trhnutí vodítkem

Při posunkových povelích se nevyužívá hlasu, ale pouze pohybu rukou, případně celého těla. Posunkové povely cviků „k noze“, „sedni“, „lehni“, „vstaň“ a „zůstaň“ jsou zobrazeny na obrázcích 2 – 6 na následující straně. Povely vycházejí ze zkušebního řádu pro sportovní výcvik, nikoli z českého znakového jazyka, jak by mohlo být mylně zaměňováno (Záhorská, 2014)

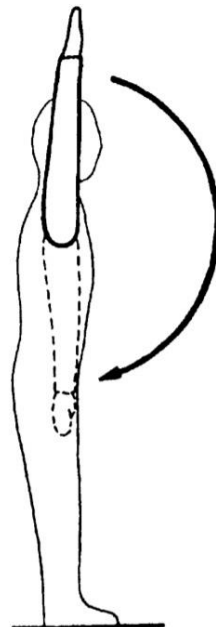
Obrázek 2: Povel „K NOŽE“
(Hodek et al., 2012)

Obrázek 3: Povel „SEDNI“
(Hodek et al., 2012)

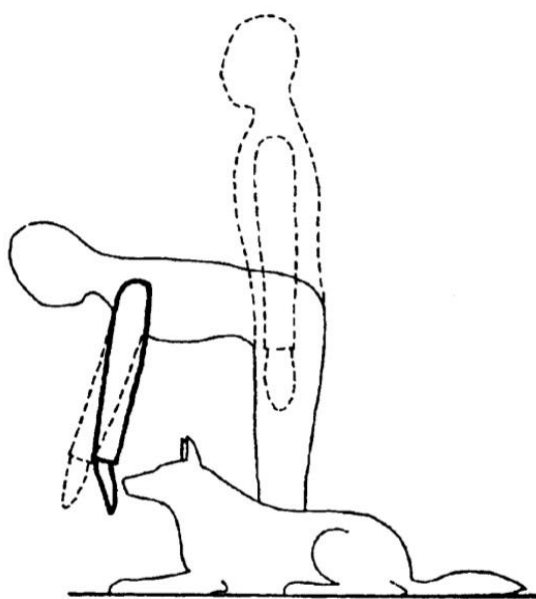
Obrázek 4: Povel „LEHNI“
(Hodek et al., 2012)

Obrázek 5: Povel „VSTAŇ“
(Hodek et al., 2012)

Obrázek 6: Povel „ZŮSTAŇ“
(Hodek et al., 2012)

3.4.2 Psychický vliv psa na osobu se sluchovým postižením

Dle Guest et al. (2006) je hlavním úkolem asistenčního psa poskytování nepřetržité služby klientovi, podle typu klientova postižení. Je zřejmé, že tato forma pomoci vede ke zvyšování nezávislosti klienta na okolí. Kromě toho je známo, že asistenční psi poskytují řadu dalších důležitých přínosů pro klienta. Ve studii *Dogs for the Disabled* (Lane, McNicholas a Collis, 1998) se zjistilo, že 92% klientů uvedlo zvýšený pocit sociální integrace po dobu vlastnictví asistenčního psa. 73% účastníků prohlásilo, že si díky svému psovi našlo nové přátele. Retrospektivní studie asistenčních psů také ukázala, že se výrazně zvýšil počet sociálních interakcí od dospělých a dětí na obyčejné cestě na nákup, než v případě, kdy ještě asistenčního psa neměli. Účinek byl obzvláště silný u účastníků, kteří měli problémy s komunikací a sociální interakcí před pořízením asistenčního psa. Jiné studie rovněž naznačují, že asistenční psi mohou podstatně snížit tendenci zdravých lidí ignorovat nebo vyhnout se osobám se zdravotním postižením, a to jak dospělým, tak dětem (Audrestch et al., 2015)

Pozitivní psychologické účinky naznačuje ve své studii i Rintala et al., (2002). Popisuje zvýšenou nezávislost jedince, lepší sebeúctu, zvýšenou sebedůvěrou a asertivitu, snížené pocity osamělosti a méně depresí, a to u 70% jedinců účastnících se studie.

Zlepšení psychického stavu klientů popisuje i Collins et al., (2009). Konkrétně uvádí, že majitelé signálních psů mají méně časté deprese a pocit osamělosti, zvýšené sebevědomí a pocit nezávislosti.

Klienti, kteří obdrželi asistenčního psa, dosáhli podstatného zvýšení a zlepšení sebeúcty a psychické pohody během 6 měsíců po pořízení asistenčního psa. Kromě toho byla po obdržení asistenčního psa snížena potřeba placených i neplacených sociálních pracovníků, kteří poskytovali klientům individuální pomoc, což ukazuje i na důležité ekonomické přínosy asistenčních psů (Guest et al., 2006)

Je tedy zřejmé, že asistenční psi jsou přínosem pro jejich majitele. Jsou jedním z prostředků pro sociální integraci a komunikaci ve společnosti, což velmi pravděpodobně zvyšuje u klientů sebevědomí, navozuje pocity přijetí ve společnosti a snižuje osamělost. Výsledky od mnoha účastníků ve studii Lane a kol. (1998) naznačují, že pes je těmito klienty vnímán jako blízký a láskyplný společník, jako zdroj podpory a pohodlí. Toto vše má pozitivní vliv na psychické i fyzické zdraví klienta. Přestože dle Audrestch et al. (2015) hlavní důvod získání asistenčního psa obvykle souvisí s podporou při provádění každodenních úkolů, většina majitelů asistenčních psů také popisuje zlepšení sociálních interakcí v důsledku vlastnictví psa.

3.4.3 Výhody a nevýhody signálního psa

Hlavní výhodou asistenčních psů, mezi něž se řadí i pes signální je to, že pomáhají snižovat negativní dopad zdravotního stavu jednotlivce na různé oblasti, včetně zjednodušení každodenních činností, zvyšování bezpečnosti, zlepšení a zjednodušení sociální interakce s okolím a zlepšení psychického stavu (Audrestch et al., 2015).

Další výhodou je dle Sachs–Ericsson et al., 2002, že signální pes pomáhá neslyšícím osobám při hledání zaměstnání. Díky tomu majitel psa může žít a pracovat nezávisleji než osoba se sluchovým postižením, která psa nemá. Signální pes je i v zaměstnání schopen majitele upozornit na zvuky.

Systematické přezkoumání důkazů o účinnosti asistenčních psů pro osoby se zdravotním postižením ukázalo přínosy asistenčních psů, ale také popsalo mnoho problémů s kvalitou důkazů. Většina současných důkazů je založena na kvalitativních studiích zkoumajících jediný aspekt vztahu mezi majitelem a asistenčním psem, a je často podhodnocená. Dotazníky nebo rozhovory s majitelem asistenčního psa mohou zachytit pouze individuální perspektivu od omezeného počtu lidí, a soužití s asistenčními psy je často komplexnější vztah (Audrestch et al., 2015).

3.5 Budoucnost: robotičtí signální psi

Neslyšící lidé nebo lidé se sluchovým postižením, kteří nevlastní signálního psa z různých důvodů (alergie na zvířecí srst, nemožnost postarat se o zvíře apod.), používají k označení zvuků různé druhy kompenzačních pomůcek. V dnešní době řada neslyšících používá chytré telefony, či zařízení vydávající vibrace nebo chytré hodinky. Takové vybavení ale nemusí vždy fungovat podle očekávání. Například neslyšící lidé, si dávají své chytré telefony pod polštáře, ale jakmile jejich hlava opouští polštář, telefon nemůže osobu upozornit na poplach. Hodinky ve spánku nemusí být spouště lidem pohodlné. Z těchto důvodů se současní vědci snaží vyvinout náhražku signálního psa v podobě robota. Robot by měl pracovat na principu práce signálního psa, tedy na fyzickém kontaktu s člověkem. Signální psi mohou chodit a dotýkat se lidí, a tím tak upozorňovat majitele na nenadálé zvuky. Navrhovaný robot se může pohybovat pomocí vlastních kol a dotýkat se lidí podobně jako signální pes (Yoshida et al., 2018).

Interakce člověk – pes mohou být použity dle Koay et al., (2013) jako zdroj inspirace pro navrhování sociálního chování pro roboty, kteří interagují s lidmi v různých situacích. Použití mobilního robota bez zvířecího vzhledu, ale imitujícího některé aspekty chování podobného

psům, umožní výzkumným pracovníkům zaměřit se na využití komunikačních signálů inspirovaných psem. Pro podporu celkového vizuálního komunikačního podnětu potřebného k tomu, aby robot mohl vykonávat funkci signálního psa, byly navrženy tři sekce chování.

Tyto tři typy chování jsou:

- a) upozornění sluchově postižené osoby signálem,
- b) vedení sluchově postižené osoby tzn. pohyb vpřed, kontrola, zda osoba robota následuje
- c) zobrazování cíle (zdroj zvuku) – robot značí cílové místo, poté provede změnu „pohledu“ mezi cílem a uživatelem (Koay et al., 2013). (obrázek č. 7)

Robot rozpozná zvuky, vyhledá majitele a upozorní ho na zvuk. Yoshida et al., (2018) vyvinuli robota (obrázek č. 8), který je větší a těžší než mobilní telefon či jiná vibrační nebo blikající zařízení, a jeho fyzický kontakt tak může být mnohem silnější než vibrace těchto zařízení. Uživatel navíc nemusí nosit robota, a robot se tak může autonomně pohybovat i dobíjet. Cílem této studie bylo zjistit, zda takový robot je schopen probudit člověka ze spánku. Robotovi se podařilo probudit 16 ze 16 účastníků za všech podmínek. Sekiya et al., (2017) provedli stejný experiment a také oznámili, že se všichni účastníci v experimentu probudili. Zdá se tedy, že robot má schopnost probudit lidi.

Obrázek č. 7: Robot upozorňující neslyšícího na zvuk (Koay et al., 2013)

Obrázek č. 8: Robot (Yoshida et al., 2018)

4 Závěr

Hlavním tématem kompilační práce bylo shrnout aktuálně dostupnou literaturu na téma výcvik signálních psů a popsat vzájemnou interakci mezi signálním psem a osobou se sluchovým postižením.

Pro výcvik signálního psa se na celém světě používají různé metody tréninku, které ale nejsou tak důležité, jako samotný temperament psa a jeho ochota spolupráce. Na rozdíl od jiných asistenčních psů se k výcviku signálních psů používají i kříženci. Hlavní důraz je kladen na ochotu psa preferovat interakci s člověkem před všemi ostatními aktivitami. Na psa jsou kladeny vysoké nároky, jelikož jej jeho majitel nemůže motivovat k tomu, aby označil zvuk. Pes se musí rozhodovat samostatně, a proto musí být velmi reaktivní. Běžná komunikace mezi sluchově postiženou osobou a psem se děje dle možností a schopností majitele, většinou na základě posunkových povelů. Ty nevycházejí ze znakového jazyka, ale ze zkušebního řádu pro sportovní výcvik.

Hlavním úkolem signálního psa je poskytování nepřetržité pomoci svému majiteli, a to především v označování zvuků, což majiteli slouží k větší bezpečnosti. Dle mnoha studií, ale signální pes svého majitele ovlivňuje pozitivně i na úrovni psychické. Přináší mu větší míru svobody a nezávislosti na ostatních osobách, zvyšuje schopnost majitele plnit každodenní úkoly, které by pro něj jinak mohly být nemožné. Nezávislost majitele na ostatních osobách, znamená i lepší sociální integraci, větší společenské uznání, profesní změny, a v neposlední řadě zvýšený pocit bezpečí a posílení důvěry a sebeúcty.

V České republice provádí výcvik signálních psů několik organizací, ale pouze dvě z nich jsou akreditovanými členy mezinárodních organizací Assistance Dogs International a Assistance Dogs Europe. Na základě tohoto členství mohou organizace žádat o dotace z Ministerstva práce a sociálních věcí na výcvik asistenčních psů, mezi něž patří i signální psi. Je nutno konstatovat, že díky legislativě v České republice jsou ve financování ve velké výhodě psi vodící, na které stát přispívá jako na kompenzační pomůcku na rozdíl od ostatních asistenčních psů, kteří se financují z veřejných sbírek, sponzorských darů, nebo výše uvedených dotací. Z toho vyplývají i české zákony, které bohužel nepřihlízejí stejně ke všem typům asistenčních psů, a díky tomu tito psi nemají stejná přístupová práva do budov.

Signální pes pro osoby se sluchovým postižením je tedy pro tyto osoby nejen kompenzační pomůckou, ale také věrným společníkem v nesnadných situacích.

5 Seznam použité literatury

- Asher, L., Blythe, S., Roberts, R., Toothill, L., Craigon, P. J., Evans, K. M., Green, M. J., England, G. C. W. 2013. A standardized behavior test for potential guide dog puppies: Methods and association with subsequent success in guide dog training. *Journal of Veterinary Behavior*. 8 (6). 431-438.
- Assistance Dogs International. 2019. Assistance Dogs International [online]. [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <<https://assistancedogsinternational.org/location/czech-republic/>>
- Assistance Dogs International: Types of Assistance Dogs. 2018. Assistance Dogs International [online]. [cit. 2018-10-28]. Dostupné z: <<https://www.assistancedogsinternational.org/about-us/types-of-assistance-dogs/>>
- Audrestch, H. M., Whelan, C. T., Grice, D., Asher, L., England, G. C. W., Freeman, S. L. 2015. Recognizing the value of assistance dogs in society. *Disability and Health Journal*. 8 (4). 469-474.
- Berry, A., Borgi, M., Francia, N., Alleva, E., Cirulli, F. 2013. Use of Assistance and Therapy Dogs for Children with Autism Spectrum Disorders: A Critical Review of the Current Evidence. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*. 19 (2). 73-80.
- Collins, D. M., Fitzgerald, S. G., Sachs-Ericsson, N., Scherer, M., Cooper, R. A., Boninger, M. L. 2009. Psychosocial well-being and community participation of service dog partners. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*. 1 (1-2). 41-48.
- Česká unie neslyšících [online]. [cit. 2018-08-30]. Dostupné z: <<http://www.cun.cz/blog/2017/05/17/statistiky-poctu-osob-se-sluhovym-postizenim/>>
- Česko. Vyhláška č. 137/2004 Sb. ze dne 17. března 2004 o hygienických požadavcích na stravovací služby a o zásadách osobní a provozní hygieny při činnostech epidemiologicky závažných. In: Sbirka zákonů č. 137/2004. Částka 45. s. 1914-1952 Dostupné z <<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=137&r=2004>>

- Česko. Vyhláška č. 175/2000 Sb. ze dne 15. června 2000 Ministerstva dopravy a spojů o přepravním řádu pro veřejnou drážní a silniční osobní dopravu. In: Sbírka zákonů č. 175/2000. Částka 54. s. 2535-2549 Dostupné z <<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=175&r=2000>>
- Česko. Vyhláška č. 388/2011 Sb. ze dne 29. listopadu 2011 o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. In: Sbírka zákonů č. 388/2011. Částka 136. s. 5018-5025 Dostupné z <<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=388&r=2011>>
- Česko. Zákon č. 89/2012 Sb. ze dne 3. února 2012 občanský zákoník. In: Sbírka zákonů č.89/2012. Částka 33. s. 1026-1368 Dostupné z <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>>
- Česko. Zákon č. 229/2003 Sb. ze dne 3. července 2003 kterým se mění zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), ve znění pozdějších předpisů. In: Sbírka zákonů č. 229/2003. Částka 79. s. 4151-4153 Dostupné z <<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=229&r=2003>>
- Česko. Zákon č. 329/2011 Sb. ze dne 13. října 2011 o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. In: Sbírka zákonů č. 329/2011. Částka 115. s. 3970-3994 Dostupné z <<https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=329&r=2011>>
- Česko. Zákon č. 372/2011 Sb. ze dne 6. listopadu 2011 o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). In: Sbírka zákonů č. 372/2011. Částka 131/2011. s. 4730-4801 Dostupné z <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372>>
- Davis, B. W., Natrass, K., O'Brien, S., Patronek, G., MacCollin, M. 2004. Assistance dog placement in the pediatric population: Benefits, risks, and recommendations for future application. *Anthrozoös: A multidisciplinary journal of the interactions of people and animals*. 17 (2). 130-145.

- Douek, E. 2014. *Overcoming Deafness: The Story of Hearing and Language*. 1. Imperial College Press. London. ISBN: 978-1-78326-464-3.
- Duffy, D. L., Serpell, J. A. 2012. Predictive validity of a method for evaluating temperament in young guide and service dogs. *Applied Animal Behaviour Science*. 138 (1-2). 99-109.
- ELVA Help z. s. [online]. 2019. ELVA Help. Liberec. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<http://elvahelp.cz/trenink-zvirat/>>
- Fine, A. H. 2010. *Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines*. 3. Academic Press is an imprint of Elsevier. London. ISBN: 978-0-12-381453-1.
- Galetová, Z. 2008. *Problematika asistenčních psů v ČR*. VÚPSV. Praha. ISBN: 978-80-7416-015-8.
- Gonder-Frederick, L., Rice, P., Vajda, K., Shepard, J. 2013. Diabetic Alert Dogs: A Preliminary Survey of Current Users. *Diabetes Care*. 36 (4). e47-e47.
- Guest, C. M., Collis, G. M. C., McNicholas, J. 2006. Hearing Dogs: A Longitudinal Study of Social and Psychological Effects on Deaf and Hard-of-Hearing Recipients. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education*. 2006 (11). 252-261.
- Hall, S. S., MacMichael, J., Turner, A., Mills, D. S. 2017. A survey of the impact of owning a service dog on quality of life for individuals with physical and hearing disability: a pilot study. *Health and Quality of Life Outcomes*. 15 (1). ISSN: 1477-7525.
- HE+PA, o. s.: Společnost pro výcvik a předání vodících psů [online]. 2019. HE+PA. Praha. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<https://guidedog.cz/psi-ve-vycviku>>
- HELPPES - CENTRUM VÝCVIKU PSŮ PRO POSTIŽENÉ O.P.S. [online]. 2019. Helpes – centrum výcviku psů pro postižené. Praha. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<http://www.helpes.cz/index/>>

- Herrmann, B. S., Brown, M. C., Eddington, D. K., Hancock, K. E., Lee, D. J. 2015. Auditory Brainstem Implant: Electrophysiologic Responses and Subject Perception. *Ear and Hearing*. 36 (3). 368-376.
- Hodek, J., Brym, J., Jánský, L., Karlas, S., Klepáč, R., Nedvěd, V., Ritter, F., Vodička, S. 2012. Zkušební řád pro sportovní výcvik psů v České republice. In: Český kynologický svaz [online]. Český kynologický svaz. Praha. [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <<http://www.kynologie.cz/zkusebni-rady.htm>>
- Hoffman, M. 2013. Lend me an ear: The temperament, selection, and training of the hearing dog. Dogwise Publishing. Wenatchee, WA. ISBN: 978-1-61781-121-0.
- Horáková, R. 2012. Sluchové postižení: Úvod do surdopedie. Portál. Praha. ISBN: ISBN 978-80-262-0084-0.
- Hsu, Y., Serpell, J. A. 2003. Development and validation of a questionnaire for measuring behavior and temperament traits in pet dogs. *Journal of the American Veterinary Medical Association*. 223 (9). 1293-1300.
- Chandler, C. K. 2012. Animal Assisted Therapy in Counseling. 2. Routledge. New York. ISBN: 9781136833991.
- Ching, T. Y. C., Cupples, L. 2015. Phonological Awareness at 5 years of age in Children who use Hearing Aids or Cochlear Implants. *Perspectives on Hearing and Hearing Disorders in Childhood*. 2015 (25). 48-59.
- Jones, A. C., Gosling, S. D. 2005. Temperament and personality in dogs (*Canis familiaris*): A review and evaluation of past research. *Applied Animal Behaviour Science*. 95 (1-2). 1-53.
- Kalinová, V. 2006. CANISTHERAPY AS SUPPORTING REHABILITATION METHOD IN CZECH REPUBLIC. *Journal of Health Sciences Management and Public*. 2006 (13). 261-271.

- Koay, K. L., Lakatos, G., Syrdal, D. S., Gácsi, M., Bereczky, B., Dautenhahn, K., Miklósi, A., Walters, M. L. 2013. Hey! There is someone at your door. A hearing robot using visual communication signals of hearing dogs to communicate intent. 2013 IEEE Symposium on Artificial Life (ALife). 2013. 90-97.
- Lane, D. R., McNicholas, J., Collis, G. M. 1998. Dogs for the disabled: benefits to recipients and welfare of the dog. *Applied Animal Behaviour Science*. 1998 (59). 49-60.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí: Dotační program na poskytnutí dotace organizacím cvičícím asistenční psy pro rok 2018. 2018. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV. Praha. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <<https://www.mpsv.cz/cs/32026>>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí: Dotační program na poskytnutí dotace organizacím cvičícím asistenční psy pro rok 2018 [online]. 2018. MPSV. Praha. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/32019/PM-32_2017_dotace_na_vycvik_AP_pro_rok_2018.pdf>
- Ministerstvo práce a sociálních věcí: Dotační program na poskytnutí dotace organizacím cvičícím asistenční psy pro rok 2018 [online]. 2018. MPSV. Praha. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/34110/Tabulka_-_vysledky_dotacniho_rizeni_pro_rok_2018.pdf>
- Modlin, S. 2001. From Puppy to Service Dog: Raising Service Dogs for the Rehabilitation Team. *Rehabilitation Nursing*. 26 (1). 12-17.
- Parenti, L., Foreman, A., Meade, B. J., Wirth, O. 2013. A revised taxonomy of assistance animals. *Journal of Rehabilitation Research and Development*. 50 (6). 745-756.
- Pes partner, z. s. [online]. 2019. Pes partner. Čáslav. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<http://www.pes-partner.cz/index.php/o-nas/pes-partner-z-s>>
- Pes pomůže [online]. 2019. Pes pomůže. Horažďovice. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<http://www.pes-pomuze.com/index.html>>

- Pes pro Tebe, z. s. [online]. 2019. Pes pro Tebe. Praha. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <<http://www.pesprotebe.com/o-nas,1.html>>
- Pestrá společnost, o. p. s. [online]. 2019. Pestrá společnost. Praha. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<https://www.pestra.cz/z-lasky-k-lidem-i-psum>>
- Pomáháme psím srdcem, z. s. [online]. 2019. Pomáháme psím srdcem. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<http://asistencni-pes.cz/>>
- Pomocné tlapy, o. p. s. [online]. 2019. Pomocné tlapy. Starý Plzenec. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<http://www.pomocnetlapy.cz/cz/o-spolecnosti-pomocne-tlapy/>>
- Pragerová, K., Studená, K., Perčinová, M. 2010. Zkušební řád pro zkoušky asistenčních psů pro potřeby osob se zdravotním postižením, pro Test využívání, ovládání a chování asistenčního psa. Pestrá společnost. Praha.
- Reece, W. O. 2009. Fyziologie domácích zvířat. Grada. Praha. ISBN: 80-716-9547-5.
- Rintala, D. H., Matamoros, R., Seitz, L. L. 2008. Effects of assistance dogs on persons with mobility or hearing impairments: A pilot study. *Journal of Rehabilitation Research & Development*. 45 (4). 489-504.
- Sachs-Ericsson, N., Hansen, N. K., Fitzgerald, S. 2002. Benefits of assistance dogs: A review. *Rehabilitation Psychology*. 2002 (47/3). 251-277.
- Sekiya, D., Nakamura, T., Kanoh, M., Yamada, K. 2017. Can a Robot Wake a Sleeping Person Up by Giving Him or Her a Nudge?. *Proceedings of the Companion of the 2017 ACM/IEEE International Conference on Human-Robot Interaction - HRI '17*. ACM Press. New York, New York, USA. . 279-280.
- Schäpermeier, W., Diegel, G., Markschläger, R., Gerdes, H., Arcon, H., Grosso, C., Jansen, F. 2018. Mezinárodní zkušební řád pro sportovní výcvik psů [online]. Český kynologický svaz. [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <<http://www.kynologie.cz/zkusebni-rady.htm>>

- Středisko výcviku vodících psů SONS ČR [online]. 2019. Středisko výcviku vodících psů SONS ČR. Praha. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<http://www.vodicipsi.cz/>>
- Škola pro výcvik vodících psů, s.r.o.: Vodící pes, z. s. [online]. 2019. Vodící pes. Brno. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<https://www.vycvikvodichpsu.cz/>>
- Šťastný pes- Handicap, z. s. [online]. 2019. Šťastný pes- Handicap,. Ústí nad Labem. [cit. 2019-03-15]. Dostupné z: <<http://www.stastnypes-handicap.cz/Kdo-jsme.html>>
- Tedeschi, P., Fitchett, J., Molidor, C. E. 2005. The Incorporation of Animal-Assisted Interventions in Social Work Education. *Journal of Family Social Work*. 9 (4). 59-77.
- Valentine, D. P., Kiddoo, M., LaFleur, B. 2008. Psychosocial Implications of Service Dog Ownership for People Who Have Mobility or Hearing Impairments. *Social Work in Health Care*. 2008 (19). 109-125.
- Vermeire, K., Van de Heyning, P. 2009. Binaural Hearing after Cochlear Implantation in Subjects with Unilateral Sensorineural Deafness and Tinnitus. *Audiology and Neurotology*. 14 (3). 163-171.
- Walther, S., Yamamoto, M., Thigpen, A. P., Garcia, A., Willits, N. H., Hart, L. A. 2017. Assistance Dogs: Historic Patterns and Roles of Dogs Placed by ADI or IGDF Accredited Facilities and by Non-Accredited U.S. Facilities. *Frontiers in Veterinary Science*. 4 (1). 1-14.
- Weiss, E. 2002. Selecting Shelter Dogs for Service Dog Training. *Journal of Applied Animal Welfare Science*. 5 (1). 43-62.
- WHO: World Health Organization. 2018. WHO: World Health Organization [online]. [cit. 2018-08-30]. Dostupné z: <<http://www.who.int/en/news-room/factsheets/detail/deafness-and-hearing-loss>>
- Wilson, C. C., Barker, S. B. 2016. Challenges in Designing Human-Animal Interaction Research. *American Behavioral Scientist*. 47 (1). 16-28.

- Winkle, M., Crowe, T. K., Hendrix, I. 2012. Service Dogs and People with Physical Disabilities Partnerships: A Systematic Review. *Occupational Therapy International: Special Issue: Evidence-Based Practice in Occupational Therapy*. 2012 (19). 54-66.
- Yoo, T. J., Dixit, S., Kang, A. H., Townes, A. S., Tomoda, K. 1982. Type II collagen autoimmunity in otosclerosis and Meniere's Disease. *Science*. 1982 (217). 1153-1155.
- Yoshida, Y., Sekiya, D., Nakamura, T., Kanoh, M., Yamada, K. 2018. Hearing-Dog Robot to Wake People Up Using its Bumping Action. *Computational Science/Intelligence and Applied Informatics*. Springer International Publishing. Cham. . 41-50.
- Záhorská K. 2014. Signální psi – Kompenzační pomůcka pro neslyšící? [BSc. Thesis]. Univerzita Karlova v Praze, Praha.
- Zkušební řád pro zkoušky speciálního výcviku psů pro osoby se zdravotním postižením, canisterapii a test pro chování psa na veřejnosti. 2013. In: HELPPES - CENTRUM VÝCVIKU PSŮ PRO POSTIŽENÉ O.P.S. [online]. Český kynologický svaz. Praha. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <<http://www.helppes.cz/wp-content/uploads/2012/11/Zku%C5%A1ebn%C3%AD-%C5%99%C3%A1d-v%C3%BD%C5%88atek-canisterapie.pdf>>